

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
на тему:

Рідний край 1944–1991 рр. у навчально-виховній роботі з учнями (на прикладі вивчення історії Рожнятівщини)

Виконала: студентка II курсу,
групи СОІ(м)-21
напряму підготовки (спеціальності)
014 Середня освіта (Історія)
Кузьмич Христина Романівна

Керівник: кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України
і методики викладання історії
Королько Андрій Зіновійович

Рецензент: доктор історичних наук,
професор кафедри історії
Центральної та Східної Європи і
спеціальних галузей історичної науки
та кафедри історії України
і методики викладання історії
Пилипів Ігор Васильович

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 Джерела та історіографія проблеми	7
РОЗДІЛ 2 Край в умовах радянського будівництва другої половини 1940-х – першої половини 1980-х рр.	21
2.1. Колгоспне і радгоспне життя	21
2.2. Соціальні перетворення у сфері освіти, культури і медицини	30
РОЗДІЛ 3 На світанку незалежності другої половини 1980-х – початку 1990-х рр.	41
РОЗДІЛ 4 Освітньо-виховний потенціал вивчення новітньої історії рідного краю у навчально-виховній роботі зі школярами	56
4.1. Викладання історії рідного краю 1944–1991 рр. у закладах загальної середньої освіти: зміст та особливості	56
4.2. Вивчення історії рідного краю в урочній та в позакласній і гуртковій роботі	63
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80
ДОДАТКИ	90

ВСТУП

Актуальність теми. Історія не тільки Прикарпаття, але і Рожнятівщини, 1944–1991 рр. в умовах радянської історичної дійсності є доволі цікавою і багатогранною. Це, насправді, «живий» літопис наших батьків, дідів, прадідів, який ще можна задокументувати, порівняти з архівними матеріалами та матеріалами тогочасної місцевої, обласної та республіканської газетної періодики. Радянська заідеологізована спадщина рідного краю була цікава ще й тим, що в 1940–1980-х рр. саме у «жорнах» лихоліть Другої світової війни, творення колгоспно-радгоспного життя, розбудови соціальної інфраструктури (будівництво лікарень, шкіл, бібліотек, будинків культури, тощо) у 1950-х – першій половині 1980х рр., помічалось національно-культурне пробудження, появлялися новітні політичні і громадсько-культурні товариства в другій половині 1980-х – на початку 1990-х рр.

Історію рідного краю має знати підростаюче покоління, яке навчається у закладах позашкільної освіти і закладах загальної середньої освіти територіальних громад Рожнятівщини та й загалом всієї Івано-Франківської обл. Вчителі учням повинні на уроках історії і суспільствознавчих предметів ґрунтовніше подавати інформацію про важливі та цікаві сторінки літопису рідної Малої Батьківщини. Змістовні частини вивчення рідного краю можуть популяризуватися, як в позашкільній освіті так і в позаурочний час, через діяльність шкільних музеїв, ведення шкільної пам'яткоохоронної роботи, проведення учнівських краєзнавчих експедицій, написання учнівських конкурсних пошуково-дослідницьких і науково-дослідницьких робіт. А тому нами зумовлено власне такий вибір дослідження.

Об'єкт дослідження – суспільно-політичні та соціально-економічні процеси на Рожнятівщині протягом 1944–1991 рр.

Предмет дослідження – повсякдення життя жителів краю в умовах лихоліть завершальної стадії Другої світової війни, розбудови радгоспно-

колгоспного краю життя в радянській час кінця 1940-х – першої половини 1980-х рр., національно-культурного пробудження другої половини 1980-х – початку 1990-х рр.

Мета роботи – комплексне вивчення соціально-економічних та суспільно-політичних процесів на Рожнятівщині протягом 1944–1991 рр.

Реалізація поставленої мети передбачає послідовне виконання таких **завдань**:

– розкрити джерела та історіографію проблеми, екстраполювання цього доробку у навчально-виховній роботі з учнями (на прикладі вивчення історії Рожнятівщини);

– охарактеризувати властивості другої половини 1940-х – першої половини 1980-х рр. розвитку краю вже умовах радянського будівництва;

– проаналізувати на світанку незалежності національно-культурне пробудження краю;

– продемонструвати освітньо-виховний потенціал школярів з вивчення новітньої історії рідного краю у навчально-виховній роботі у закладах позашкільної освіти та закладах загальної середньої освіти краю.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють 1944 – 1991 рр. Нижня межа – 1944 р. – встановлення радянської влади в Рожнятівському районі після вигнання німецько-нацистських загарбників. Верхньою межею – 1991 р. було проголошення незалежності України.

Географічні межі охоплює територію частини сучасного Калуського району Івано-Франківської обл., до якої входять Брошнів-Осадська селищна, Дубівська сільська, Перегінська селищна, Рожнятівська селищна, Спаська сільська громади. У 1950-х – 1940-х рр. функціонували на території краю два райони – Перегінський і Рожнятівський Станіславської області Української РСР. У 1960-х – 1980-х рр. – це Рожнятівський район Івано-Франківської області.

Методологічну основу дипломної роботи складають принципи об'єктивності й історизму, сходження від абстрактного до конкретного,

діалектичного розвитку, системний, термінологічний. Для вирішення чітких завдань у роботі застосовувалися історичний, логічний, метод порівняльного синтезу, аналізу, абстрагування, узагальнення, індукції і дедукції.

Наукова новизна дипломної за другим (магістерським) рівнем вищої освіти полягає у постановці, узагальненні та аналізі проблеми дослідження. У роботі:

уперше:

– на основі вивчених опублікованих та архівних матеріалів зроблено спробу узагальнити та систематизувати історію Рожнятівщини в період з 1944–1991 рр.;

– введено в обіг мало дослідженні статистичні дані 1940–1980-х рр. з літопису краю;

– показано освітньо-виховний потенціал школярів з вивчення новітньої історії рідного краю у навчально-виховній роботі у закладах позашкільної освіти та закладах загальної середньої освіти краю.

удосконалено:

– відомості про специфіку формування в краї колгоспів і радгоспів та розбудова радянської влади;

– тезу про необхідність детального вивчення живої історії Малої Батьківщини та запровадження її у закладах позашкільної освіти і закладах загальної середньої освіти;

отримали подальший розвиток:

– вивчення особливостей повсякденного життя мешканців краю.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що матеріали дипломної роботи можуть бути використані у науково-дослідницькій (при підготовці фундаментальних праць з методики викладання історії, організації позакласної гурткової роботи, шкільного краєзнавства), навчальній (для підготовки монографічних праць, видань, підручників, навчально-методичних посібників з основ шкільного краєзнавства, методики написання науково-дослідницьких робіт), державній,

громадській (для проведення круглих столів з питань організації наукової роботи серед школярів у навчальних закладах України) роботі.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дипломної роботи апробовано на щорічних звітно-наукових конференціях професорсько-викладацького складу, аспірантів і студентів ДВНЗ «Прикарпатський національний університету імені Василя Стефаника» (2019, 2020 рр.), а також на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Історико-краєзнавча діяльність у закладах освіти: проблеми і перспективи» (м. Івано-Франківськ, 22 квітня 2021 р.).

Структура дипломної за другим (магістерським) рівнем вищої освіти зумовлена предметом і завданнями дослідження. Вона складається зі вступу, чотирьох розділів, які містять чотири підрозділи, висновків, списку використаних джерел (126 позицій), 18 додатків. Основний текст дипломної роботи викладений на 79 сторінках, загальний обсяг – 103 сторінка.

РОЗДІЛ 1 Джерела та історіографія проблеми

Історія Рожнятова і навколишніх сіл району належать до малодосліджених сторінок в історії, але про деякі села краю досліджуваної доби є достатньо багато матеріалів. Є окремі праці, де комплексно описується вся історія окремих населених пунктів району, а окремі населені пункти потребують ще своїх літописців.

У дипломній роботі використовувалися різноманітні способи пошуку і збору першоджерельної інформації.

Джерельна база дипломної роботи складається з чотирьох груп: 1) неопубліковані архівні матеріали; 2) опубліковані збірники документів; 3) спогади очевидців подій; 4) матеріали тогочасної газетної періодики. Виявлений корпус першоджерел має велику цінність у вивченні літопису рідного краю досліджуваної доби.

Більшість неопублікованих джерел містяться у Державному архіві Івано-Франківської області. В його фондосховищах зосереджені відомості про соціально-економічні, суспільно-політичні, культурні-освітні процеси на Рожнятівщині в 1944–1991 рр. Всі виявлені документи фондів цього архіву є оригінальними, написаними українською мовою, але деякі документи зустрічаються і на польській та російській мові.

Зокрема, було знайдено цікаві документи у п'яти фондах цього архіву. Найбільше їх виявлено у ф. Р-401 «Виконавчий комітет Рожнятівської районної Ради депутатів трудящих, смт. Рожнятів Рожнятівського району Івано-Франківської області». Цей фонд має два описи, в яких міститься більше 1000 справ про соціально-економічні та суспільно-політичні процеси на Рожнятівщині. Так, в одній справі описується про тогочасний стан колгоспів і радгоспів. Зокрема, місцевий радянський партійний функціонер І. І. Недільченко вказував, що кожнісінька радянська людина оглядала шлях з гордістю, який був пройдений, де трудівники Рожнятівського району

докладали всіх зусиль, щоб успішно виконати поставлені перед нами завдання [8, арк. 35–36].

У низці виявлених архівних документів цього фонду відзначалося, що на базі колгоспів і радгоспів створювалися рятувальні загони, санітарні дружини, ветеринарні команди і команди захисту рослин [21, арк. 23].

У більшості архівних документів досліджуваного періоду вказувалося про те, що колгоспи у Рожнятівському районі мали різний рівень по виконанню плану, який мали виконати. Також зазначалися причини відставання від інших колгоспів Прикарпаття, передусім – це відсутність сталої, міцної кормової бази.

Низка цікавих документів про стан культурно-освітнього життя Рожнятівщини у досліджуваній період містяться у ф. Р-3 «Відділ народної освіти Виконавчого комітету Івано-Франківської обласної ради депутатів трудящих», ф. Р-401 «Виконавчий комітет Рожнятівської районної Ради депутатів трудящих, смт. Рожнятів Рожнятівського району Івано-Франківської області», а також у ф. 2. «Станіславське воєводське управління місто Станіслав. Відділ суспільно-політичний (СП)». У цих фондах можна почерпнути матеріал про стан шкільництва, розбудову клубів і будинків культури, медичну сферу.

В окремих архівних справах цих фондів міститься матеріал про функціонування табори праці і відпочинку учнівської молоді на території Рожнятівщини. Як правило, це були літні піонерські табори, окремі з них створювалися на великих підприємствах краю [2, арк. 8].

Також на Рожнятівщині активно велася профспілкова робота. В одній із архівних справ черпаємо інформацію, що у 1950-х рр. нараховувало 52 члени на базі Рожнятівського райпромкомбінату, де функціонувала профспілкова організація. У справі зазначалося, що профспілкова організація будь-якого підприємства краю працювала майже безпланово, рідко коли заслуховувалися звіти директора про роботу райпромкомбінату. На

профспілкових зборах в цьому велика вина припадає на директора РПК [5, арк. 8].

В окремих архівних справах вказувалося про стан підготовки культосвітніх та медичних закладів, шкіл району до роботи в зимовий період. Велика увага зверталася на культурно-просвітницьку роботу у клубах, бібліотеках, будинках культури, в яких здійснювалася цілеспрямована агітація, оформлялися стенди «Минуле і сучасне нашого села», «Наше село за роки Радянської влади», збільшувалася кількість усних журналів і тематичних вечорів. Завдяки цьому в цей час була можливість споруджувати і відкривати нові культосвітні заклади краю, зміцнювалася матеріально-технічна база будинків культури, бібліотек та інші закладів [10, арк. 1].

Таким чином, культурно-освітня праця шкіл і будинків культури проводилися мала різноманітні форми проведення – це фестивалі, концерти, тематичні вечори, літературні ранки та багато інших заходів, які возвеличували культурний дух жителів в тогочасній радянській дійсності.

Невід’ємну роль в житті людей радянської доби відігравала освіта. Місцеві органи влади детально ставилися до якості виховання та навчання підростаючого покоління – підлітків, дітей і молоді, ставили наголос на формування у радянської людини з комуністичною мораллю, комуністичним світоглядом і переконаннями. Приділялася велика увага не тільки виробничій праці підростаючого покоління, але й практичній діяльності учнів у процесі навчання, конспектами, їх самостійній роботі з підручниками, з лабораторними обладнаннями [8, арк. 108–110].

Про стан освіти і виховання підростаючого покоління краю в радянський період можна почерпнути і з матеріалів ф. 359 «Семикласна школа в с. Рожнятів Долинського повіту Станіславського воєводства» і ф. Р-402 «Відділ народної освіти виконавчого комітету Рожнятівської районної Ради депутатів трудящих Станіславської області».

В окремих справах цих фондів Держархіву Івано-Франківської обл. зазначалося, що значні покращення у системі народної освіти відображалися

на початку 1960-х рр. Втім деякі з них не відображалися в дійсності, тому що окремі школи Рожнятівського району не були забезпечені всім необхідним для навчання учнів. Так, критика в адрес окремих закладів освіти лунала з вуст Б. М. Гриника завідувача відділом народної освіти.

Не менше важливим компонентом в освіті це було підвищений інтерес до виховання дітей в сім'ї був у місцевих партійних організацій. Так, в окремих архівних справах міститься інформація про здійснення пильного контролю за дисципліною школярів з боку Рожнятівської районної комісії в справах неповнолітніх.

Як засвідчують документи Держархіву Івано-Франківської обл., доволі якісною виявилася медична сфера краю. Але є достатньо багато і уривчастих відомостей, які засвідчують про ефективну роботу таких відомих дільничних лікарень Рожнятівського району – Вербівської, Перегінської дитячої, Ясенської та багато інших фельдшерсько-акушерських пунктів, де медики краю долучалися і до оздоровлення дітей в тому числі в піонерських таборах [9, арк. 43].

В архівних справах ф. Р-401 «Виконавчий комітет Рожнятівської районної Ради депутатів трудящих, смт. Рожнятів Рожнятівського району Івано-Франківської області» є достатньо багато документів про підготовку і проведення виборів депутатів Рожнятівської районної Ради народних депутатів у 1980-х – на початку 1990-х рр. Під час цих виборчих кампаній вказувалося на активізації процесу «перебудови» у краї, які, як правило, передували виборам до органів місцевого самоврядування. Зазначалося, що кожне село Рожнятівщини вибирало свого депутата. У ході організації виборів функціонували окремі виборчі округи і виборчі дільниці у кожному з населених пунктів Рожнятівського району. В одній із архівних справ зазначалося, що вагомий вплив мала на формування активної політичної позиції мешканців району та смт. Рожнятова була виборча кампанія 1990 р. по виборах народного депутата від Рожнятівського виборчого округу та виборів депутатів до районної, обласної, сільських та міської рад.

Отже, архівні матеріали Держархіву Івано-Франківської обл. розкривають особливості суспільно-політичного, соціально-економічного та культурно-освітнього життя жителів Рожнятівщини у 1950–1980-х рр.

Ще один корпус використаних у дипломній роботі першоджерел – це опубліковані збірники документів. На сьогодні є низка опублікованих матеріалів про український національно-визвольний рух на Рожнятівщині в кінці 1930-х – початку 1950-х рр. Головним таким джерелом для нас став збірник документів «Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті» у трьох томах, де поміщені десятки документів про друге встановлення на території краю радянської окупаційної влади на завершальній стадії Другої світової війни, здійснювані нею каральні акції по відношенню до місцевого населення, масово-агітаційна і політична робота серед населення, опір населення краю радянській владі через діяльність осередків ОУН і УПА на Рожнятівщині. Особливо багато використано документів у роботі з другого тому збірника про національно-визвольні змагання на Прикарпатті протягом 1945–1946 рр., у них показані героїчні звитяги українських повстанців на території краю [31–33].

Третя група використаних у дипломній роботі первинних джерел – це спогади очевидців подій. Зокрема, оригінальні спогади жителів краю про буремні події на Рожнятівщині післявоєнної доби опубліковані у книзі «Нескорена Долинщина». В окремих звітках очевидців подій описувалося про переселенців, жителів Рожнятівщини, вивезених у ході репресивно-каральних дій у Німеччину у роки Другої світової війни. Також міститься матеріал про діяльність УПА і каральні дії енкавееців на території краю у другій половині 1940-х рр., депортації та насильницьке вивезення місцевих жителів у віддалені східні райони СРСР, що засвідчувало неприховану паніку, метушню і поспішні приготування. Змістовно цікавими є спогади жителів краю про підпільників ОУН і УПА. У книзі поміщені списки загиблих, заарештованих і депортованих борців за волю України безпосередньо із кожного населеного пунктів Рожнятівщини [28].

Цікавою є невеликий збірник спогадів жителів краю – «Невільницькими дорогами. Спогади жителів Рожнятівщини, вивезених на примусові роботи до Третього рейху 1941–1945 рр.» (уклад. Фреїшин Г. М., відп. за вип. Рибчак М. В), які зберігаються у Рожнятівській центральній районній бібліотеці. У ньому поміщені близько 50 спогадів з різних сіл Рожнятівського району [27]. Це розповіді найближчих родичів – данина пам'яті всіх, кого силоміць було вивезено на примусові роботи до Німеччини, маленька часточка всієї правди про те яке було людське горе. Зокрема, у спогадах рожнятівчан описувалося про насильницьке вивезення нацистів на роботу до Німеччини. Після того, як поверталися додому, їх радянська влада вважала зрадниками своєї Батьківщини. Всі матеріали збірника поділені на два розділи: «З історичних джерел: Східні каторжани» та «Долю не обирають: Спогади остарбайтерів Рожнятівщини». Загалом це була спроба зібрати та представити людям правдиві спогади наших краян проте багато проблем залишаються малодослідженими та нез'ясованими, особливо під кутом зору історії повсякдення.

Безпосередньо всі спогади були записані з уст героїв того часу. Так, житель села Лецівка Микола Данилович Циган розповідав: «Везли нас, малих дітей, поїздом, а кругом було багато солдатів з автоматами. Їсти давали нам мало, але і то можна було терпіти, та найбільше за все я хотів до рідної хати вернутися... Коли настав День Перемоги, нам сказали, що можемо їхати куди хто хоче. Але де там!? Я хотів лише на Україну, додому» [27, с. 45]. Таких спогадів описано безліч, де жителі розказували, як вони хотіли повернутися до рідної Батьківщини, до своєї землі де народилися.

У газеті «Новий час» були опубліковані Дарії Рихтицької. З її споминів, малої дівчинки, яка проживала у смт. Рожнятів, відзначалося, що приїхав у містечко молодий студент Омелян Коваль, прочитавши маніфест: «Годі я вперше почула про ОУН та Степана Бандеру. Де було написано «Сьогодні Актом 30-го червня доводимо світові, що Україна має право жити

самостійно, незалежним своїм життям – як господар на своїй землі», і всі кричали такі слова «Слава! Слава!» [29, с. 1].

Зі спогадів жительки села Рівня Рожнятівського району Ольги Василівни Мельник дізнаємося, що вона під час війни разом зі своєю сім'єю потрапила у німецьке місто Гамбург і там працювали на фермі. Також їй запам'яталося те, що ходила на ринок, де купувала різні продукти. Безумовно господарі до своїх робітників ставилися добре, де вона зі сестрою мала багато гарних іграшок, які їм дарували господарі [27, с. 63].

В одній із статей, опублікованій у газеті «Новини Підгір'я», були опубліковані спогади уродженки с. Вербівці Рожнятівського району Магдаліни Михайлівни Мельничук про її участь в національно-визвольних змаганнях українців краю в 1940-х рр. З вуст цієї жінки дізнаємося, що радянські каральні органи влади за антидержавну діяльність засудили її на п'ять років і вивезли в Сибір у товарному вагоні. У 1990-х рр. вона вела активну діяльність, будуючи нову незалежну державу, перебуваючи в лавах Народного Руху України [25, с. 1].

У збірнику спогадів «Народний рух Рожнятівщини: події, факти, спогади» поміщені відомості про становлення громадсько-політичного об'єднання «Народний Рух України за перебудову» на теренах Рожнятівщини. Матеріали і спогади подані у розділах: «НРУ Рожнятівщини: хроніка і події», «Чорновіл і Рожнятівщина» та «Вони були першими. Спогади...». Все подано в хронологічному порядку [26]. Матеріали для збірника почерпнуті з різноманітних джерел, переважно з краєзнавчих часописів і газетних публікацій, на основі спогадів перших рухівців Рожнятівщини. В цьому виданні можна дізнатися більше про діяльність осередку «Народного Руху України за перебудову» Рожнятівщини на зорі незалежності. Збірка спогадів адресована історикам, краєзнавцям, студентам і учням, які мають бажання глибніше вивчати новітню історію рідного краю.

В опублікованих у цьому збірнику спогадах жителів Рожнятівщини про Народний Рух України вказувалося про багатолюдні мітинги, коли площі і майдани населених пунктів вирували у братерській любові, виснажених більшовицьким рабством і прагненням до волі. Саме в цей час, у кінці 1980-х – на початку 1990-х рр., у центрі смт Рожнятова відбувалися велелюдні мітинги, де виступали під гаслом «Від демократичних виборів – до правової держави».

У збірнику наголошується, що в історії всього новітнього національно-визвольного руху України велике значення мало НРУ, яка була представлена у новій формі багатовікової боротьби українського народу за національне визволення. Його очільники відзначали, що дослідження українського національного руху мало не тільки історичне але й культурне, національно-державне значення і воно завжди служило важливим чинником збереження самобутності народу і безперервним хранителем багатовікових культурних традицій. Тому громадсько-політична організація «Народний Рух України за перебудову» стала потужною альтернативою на переломному шляху до здобуття Україною державної незалежності [26, с. 5].

Четверта група джерел – матеріали радянської газетної періодики. У тогочасній обласній і місцевій періодичній пресі, зокрема в газетах «Новини Підгір'я», «Галичина», «Вільне слово», «Нові горизонти» можна виявити достатньо багато цікавих фактів про повсякдення життя мешканців краю у радянський час та на зорі незалежності України.

Велику кількість матеріалів радянського часу можна почерпнути з районної газети «Нові горизонти». В ній містилося багато інформації про колгоспне і радгоспне життя, культурно-освітнє життя мешканців Рожнятівщини, де, починаючи з 1950-х рр., під ретельним контролем офіційних органів радянської влади і у школах краю здійснювалася безперервна пропагандистська робота. Зокрема, у газетній періодиці вказувалося, про те що культурно-освітня праця будинків культури і шкіл проводилася через концерти, фестивалі, тематичні вечори.

Також містилася інформація про роботу шкільних музеїв, проведення шкільних експедицій тощо. Зокрема, в газетних публікаціях Л. Ковбасенко, Б. Гуліватого, В. Зубенка, М. Кіндрат, З. Сокульського містився матеріал про реалізацію впровадження шкільної пам'яткоохоронної, шкільні експедиції та музейної роботи у шкільному краєзнавстві, підготовку до написання учнівських конкурсних науково-дослідницьких робіт з історії рідного краю. Так, Б. Гуліватий охарактеризував діяльність музеїв, які функціонували у Рожнятівському районі [51, с. 4]. В. Зубенко писав, що в Рожнятівщині вчителі шкіл вмівло застосовували виховні засади шкільної географії методами краєзнавства. Величезний виховний вплив на учнів мав курс географії СРСР, адже він місцевими вчителями викладався засобами краєзнавства. Особливо позитивно оцінювалася робота вчителя Рожнятівської середньої школи Д. М. Циганчук [55, с. 3]. Інший дописувач газети Тацакович наголошував, що головною ланкою виховання марксистсько-ленінського світогляду було викладання дисциплін гуманітарного циклу – передусім, це «Суспільствознавство» та «Історія СРСР». Кращі шкільні кімнати бойової слави мали Перегінська, Рожнятівська та Брошнівська середні школи, у них постійно експонувалися стенди «В сім'ї єдиній», зокрема, було показано встановлення радянської влади на Рожнятівщині [99, с. 2].

В районній газетній періодиці Рожнятівщини поміщалися матеріали і про колгоспне життя краю. В окремих дописах вказувалося про те, що на початках, у другій половині 1940-х – першій половині 1950-х рр., здійснювалося підневільне затування до колективних сільських господарств селян, де з'являлися ряд нових колгоспів і радгоспів у селах Рожнятівського і Перегінського районів. Проте з кожним днем розширювався фронт весняних польових робіт, зокрема були складені виробничі плани-графіки, де були чітко вказувалися терміни проведення цих польових робіт на весь весняний період [39, с. 1].

У газетах краю велика увага приділялася розбудові колгоспного життя. Зразковим у 1960–1970-х рр. вважався радгосп «Рожнятівський», який очолював Тарас Іванович Панько. Він всю свою увагу, силу і любов до рідної землі спрямовував на розбудову свого господарства. Головним гаслом осільника радгоспу були такі слова: «Кожного року – новий об'єкт!». Під цим гаслом він хотів спрямувати всіх на те, що потрібно все швидко, але і якісно розгортати зростання виробництва колгоспах і радгоспах краю [120, с. 422–423].

Цікавими є відомості, почерпнуті з газети «Новини Підгір'я». У ній опубліковані статті Богдана Шпильчика, де розкрито діяльність ОУН і УПА на теренах Рожнятівщини. Так, в одній із статей описується, що восени 1944 р. Рожнятівського району повстанські відділи стояли на захисті жителів, коли німецькі власті намагалися відібрати в них худобу (контингент). Для загонів УПА краю основним проміжним завданням стало обминути німецько-радянський крутіж фронтів на завершальній стадії Другої світової війни. Автор вказує, що першим заходом радянських «визволителів» став насильницький набір придатних чоловіків до військової служби на фронт. Вони відправляли опергрупи в населені пункти Рожнятівщини, щоб проводити мобілізацію, а при спробах втечі новобранців стріляли без попередження. Ці заходи перетворились у звичайний грабунок і насильство над мирними людьми [109–113, с. 2].

Історіографію досліджуваної доби умовно можна поділити на дві групи: 1) історико-краєзнавчі дослідження з вивчення Рожнятівщини в радянський час; 2) творчий доробок сучасних українських дослідників та краєзнавців.

У радянські часи історико-краєзнавчі дослідження з вивчення Рожнятівщини гальмувалися. Проте знаменною для краю подією стало видання в радянський час енциклопедичної колективної праці «Історія міст і сіл Української РСР [116]. Івано-Франківська область». У книзі за алфавітом подані нариси про районні центри, селища й села, що мали особливу історію та вагомі сучасні досягнення. Чимало уваги присвячено історії

Рожнятівщини. Над підготовкою і написанням статей з історії краю активно працювали як відомі науковці, так місцеві краєзнавці. Книга багато ілюстрована фотокопіями історичних документів, картами, фотографіями видатних людей краю, промислових і сільськогосподарських об'єктів, закладів культури та визначних місць, що найповніше відображають природу й сучасне життя Івано-Франківської області. Проте, зрозуміло, у цьому виданні подано літопис не всіх населених пунктів Рожнятівського району. Написане на радянських ідеологічних засадах, воно гіперболізувало роль і значення компартії.

Найбільший корпус історіографічних джерел – це літописи рідних малих батьківщин, які в період незалежності України писали, як правило, не фахові історики, краєзнавці.

Достатньо багато матеріалів про Рожнятівщину і зокрема про самий Рожнятів знаходиться в книзі «Рожнятів і околиці», автором якої є Л.Л. Михайлів. Він розкриває важку і водночас складну долю жителів краю, зокрема і в радянський час. У праці також здійснено опис туристських маршрутів. Всі зібрані матеріали, на які опирається автор, – це виявлені архівні документів, цікаві звістки з наукових та краєзнавчих видань. Завдяки цим матеріалам автор доносить єдність історичних процесів, ціну минулого і майбутнього літопису рідної Малої Батьківщини [122].

В іншій синтетичній праці «Рожнятівщина край бойківський, чарівний» міститься довідкова інформація про літопис Рожнятівського району. Зокрема, достатньо багато матеріалу є про історію міста Рожнятів і визначних постатей краю. У книзі поміщені легенди про походження окремих населених пунктів Рожнятівщини, подається характеристика унікальних місць краю: давні кургани у с. Нижній Струтин, Ангелівська домна, Цінівський історико-краєзнавчий музей [125].

У вільному доступі для всіх жителів району є книга про смт Рожнятів – «Рожнятів: сторінки історії (Бойківщина)», яку написав краєзнавець Р. Федоренко. В історико-краєзнавчому виданні поданий цікавий матеріал від

витоків становлення міста, включаючи його археологічні старожитності, до періоду незалежності. Інформаційні свідчення про м. Рожнятів розміщувалися у відповідних розділах: «Перші відомості про Рожнятів», «Рожнятів під польським та під австрійським панування», «Рожнятів у Першій світовій війні та період ЗУНР та у період польської окупації». Є окремий розділ присвячений діяльності місцевої церкви, осередку «Просвіти», міститься матеріал про культурно-освітнє життя населеного пункту. З досліджуваної нами проблеми цікавим є розділ книги «Рожнятів у 1939–1990 рр.» [104].

Низку свідчень про суспільно-політичні та соціально-економічні процеси на Рожнятівщині в 1944–1991 рр. можна почерпнути з опублікованих літописів населених пунктів краю. Так, добре ілюстрована історико-краєзнавча праця Любомира Василечка «Літопис Ціневи» присвячена історії мальовничого села Івано-Франківської Бойківщини. У книзі оповідається про героїчні, славні сторінки минулого та важкий і тернистий шлях села. Ці матеріали розміщені у таких розділах історико-краєзнавчого видання: «Свідки давнини», «Місцева топоніміка», «Видатні постаті», «Дорогою до знань», «Під небом волі», «Народна архітектура та будівництво» та багато інших, де скрупульозно подано літопис історії села. У книзі міститься дані про призабутих жителів села, прославили його в інших країнах [117].

За допомогою односельчан дослідниця П. Литвин у книзі «Розповіді про Князівське» зібрала доступні матеріали про рідне село. У праці є багато зібраного архівного матеріалу та усної історії, поміщених у розділах «Трагічні обставини життя учительської сім'ї Щеблів», «Про школу і вчителів у часи радянської влади і в роки незалежності», «Історії дитячих ясел», «Радгосп Рожнятівський» та ін. В історико-краєзнавчому виданні широко використані приватні фотоархіви мешканців села. Ця книга є першою спробою подати нариси історії села, де кожна розповідь і цікаві матеріали допомагають глибше зрозуміти життя в минулому [120].

В історико-краєзнавчій праці «Лоп'янка – чарівне бойківське село» дослідниця Л. Горан розкриває основні віхи історії літопису населеного пункту від найдавніших часів і до сьогодення. У книзі матеріал поміщений у таких розділах: «Давня історія села Лоп'янка», «Наш край в буремні воєнні та повоєнні роки», «Радгосп Спаський», «Обряди, звичаї, традиції села», «Сучасність села» та ін. [119].

В історико-краєзнавчій праці випускниці факультету історії, політології і міжнародних відносин Соломії Сагайдак «Нарис історії села Сваричів Рожнятівського району» за проблемно-хронологічним принципом простежені історичні процеси, що відбувалися в селі. Описано побут, культуру, звичаї та обряди жителів цього населеного пункту. Не менш важливою є інформація про розвиток освіти й про роботу просвітницьких організацій. Авторка зібрала великий масив архівних матеріалів та спогадів старожилів села. Ця книга дає можливість пізнати краще історію свого краю [126].

Необхідно також виокремити працю М. Семків «Нижній Струтин. Історичні нариси», де поміщено достатньо багато матеріалів про колгоспне життя, культуру, освіту населеного пункту в радянський час. Подається інформація і про сусіднє село Верхній Струтин [123].

Для організації методичної роботи корисним для нас був навчальний посібник Віктора Прокопчука «Шкільне краєзнавство». У книзі міститься навчально-методичний матеріал, який розрахований для учителів, учнів, керівників гуртків закладів позашкільної освіти, і для усіх, хто цікавиться проблемами історії рідного краю та організації позакласної гурткової роботи. Серед розділів посібника – методичні поради і рекомендації щодо організації ведення експедиційного вивчення рідного краю школярами у рамках всеукраїнських історико-краєзнавчих експедицій «Історія міст і сіл України» та написання учнівських конкурсних науково-дослідницьких робіт у системі Малої академії наук України, інших краєзнавчих акцій [124].

Таким чином, у процесі дослідження проблеми було використано різноманітну за походженням і змістовно-жанровими характеристиками

першоджерельну базу, поділену на чотири групи. Виявлені неопубліковані архівні документи містяться в Державному архіві Івано-Франківської області. В них зафіксована інформація про повсякдення життя жителів краю в умовах лихоліть завершальної стадії Другої світової війни, розбудови колгоспно-радгоспного краю життя в радянський час кінця 1940-х – першої половини 1980-х рр., національно-культурно-пробудження другої половини 1980-х – початку 1990-х рр. Доповнюють першу групу джерел опубліковані збірники документів, у яких міститься матеріал про український національно-визвольний рух на Рожнятівщині в другій половині 1940-х – 1950-х рр. Величезний пласт інформації почерпнули зі спогадів очевидців подій. Передусім вони стосуються перипетій важкого життя жителів краю у післявоєнний час та в умовах боротьби з радянським каральним режимом. Четверта група – матеріали тогочасної районної газетної періодики – висвітлюють розбудову колгоспно-радгоспного життя та соціальної інфраструктури краю життя в радянський час.

Історіографічний аналіз наукової проблеми свідчить про те, що її вивчення слід розглядати у хронологічно-проблемному зрізі і передбачає комплексний підхід. Виокремлено дві групи історіографічних досліджень, які різняться між собою не лише кількістю робіт, колом авторів, але й науковою цінністю. Для радянської історичної думки характерне оглядове вивчення соціально-економічних та суспільно-політичних процесів на Рожнятівщині у 1940–1980-х рр. Для сучасної української історіографії характерний вибір різноманітних аспектів дослідження цієї проблеми. Цьому сприяє вихід у світ десятків історико-краєзнавчих видань окремих науковців та краєзнавців, відновлення громадських і родинних звичаїв та обрядів населення краю, поживавлення роботи музеїв, які займаються даною проблематикою.

РОЗДІЛ 2

КРАЙ В УМОВАХ РАДЯНСЬКОГО БУДІВНИЦТВА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 1940-х – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ 1980-х рр.

2.1 Колгоспне і радгоспне життя

Органи радянської влади вже в період першої радянізації західних областей України примусово починали залучати багато індивідуальних сільських господарств у колгоспи Рожнятівського району. Проте урожайність у нових створених колективних господарств залишається надалі низькою. У такий спосіб зернова урожайність в колгоспах краю в 1940 р. складала 13,2 цнт. з 1 га, у той момент коли 16–17 цнт. з 1 га – мав селян-одноосібник. Були низькими й надої молока. У цілому перша радянська колективізація, була не лише в УРСР західних областях, а й загалом в СРСР, тому стала однією з багатьох у Червоній Армії в 1941–1942 рр. причинами поразки. За висловом дослідника М.Ковалю, «... насильницька колективізація і великий терор, якщо і не спричинили безпосередню фашистську агресію, то, безумовно, значно ускладнили її відсіч» [42, с. 249].

«Благодаттю комуністичного раю» була примусова післявоєнна колективізація господарств краю у другій половині 1940-х рр. Так «Першою ластівкою» стала новітньою формою закріпачення селянства, що передбачало формування колгоспу «Нове життя» у 1947–1948 рр. в смт. Рожнятів [112, с. 2].

Новими представниками радянської влади вдалося вже на перших порах затягнути у колгоспи відповідно лише дев'ять селянських господарств. Але в цілому погрози і залякування населення мали свій результат, де ще 106 господарств примусово заставили вступити в колгоспи. Так 1951 р. колгосп рожнятівський «Нове життя» був об'єднаний з колгоспом с. Сваричива «Радянська Україна» Рожнятівського району [122, с. 72].

Колгосп «Спаський» заснований в 1951 р., де входили три села: Спас, Лоп'янка і Грабів. Колгосп займався відгодівлею молодняка, вівчарством та

виращуванням льону. У господарстві в основному працювали жінки і вся робота була ручною, не механізованою. У 1950–1960-х рр. основною тягловою силою були коні, а найпоширенішими транспортом – гужовий. У 1960-х рр. колгосп був переорганізований у підсобне господарство, а пізніше при радгоспі «Спаський» працював швейний цех. У 1985 р. радгосп було переорганізований у селянську спілку «Лоп'янка», яка проіснувала до 2000 р., а потім розпалася [119, с. 85–87].

В утворенні господарства стало лісництво як важливою галуззю краю. В 1940 р. був заснований Рожнятівський ліспромгосп, який у 1955 р. об'єднався з Рожнятівським лісокомбінатом, що перебував у с. Брошнів. До лісокомбінату ввійшов також промкомбінат, який спеціалізувався по випуску меблів. Загалом в 1959 р., тобто через чотири роки, на базі вже виникла Рожнятівська меблева фабрика, яка знаходилася в той час на території теперішнього малого підприємства «Дзеркало» (в 1980-х рр. перенесена до смт. Перегінськ) [122, с. 72].

Об'єднання «Сільгоспхімія» створено на базі механізованого загону «Райсільгосптехніка» у 1955 р. Згідно до звіту підприємства, мали у своєму розпорядженні 56 тракторів та 19 автомашин в господарстві. Суть створення системи об'єднання «Сільгоспхімія» полягало у підвищеному інтенсивному розвитку в умовах сільськогосподарського виробництва, а в окремих випадках зберегти, родючість сільськогосподарських угідь. Трудівники, як колгоспів та радгоспів краю вигідно оцінювали рівень роботи Михайла Михайловича Серемчука, Мирослава Івановича Жолобка, як механізаторів райоб'єднання [50, с. 1].

У 1962 р. у Рожнятівському районі більшість колгоспів виконали план заготівлі поголів'я ВРХ. Проте колгоспи «Вільне Прикарпаття» (голова Дутка) та «Радянська Україна» (голова Хоминець) виконали відповідно план лише на 90,8 % і на 97,2 %. В цілому план по району з поголів'я корів було виконано лише на 96,1 %. Стало відомо, що виконання державним планом по продажу молока виявилось незадовільним радгоспами краю. Так, радгосп

с. Спас виконав лише 75,4 % річного плану, Рожнятівський – 94 %. Залишалася низькою товарність молока, що становила 65,6 % в середньому по району. Зокрема, в колгоспах «Нове життя» – 64,7 %, ім. Леніна – 62,9 %, «Радянська Україна» – 59,8 %, Спаський раднаргосп – 71,8 % [7, арк. 17].

Вкрай незадовільним виявилось виконання плану з продажу м'яса раднаргоспом с. Спас, який становив лише 26,4 % за річним планом, та смт. Рожнятів – 64,8 %. Колгоспи краю виконали лише на 83,4 % річний план по продажу вовни, а колгосп в с. Сваричів «Радянська Україна» – на 30,4 %, ім. Шевченка – на 79,7 %, «Шлях до комунізму» – на 60,5 %, Рожнятівський радгосп – на 44% [7, арк. 25].

Серед головних причин з відставання в розвитку тваринництва у колгоспах було відсутність міцної і сталої кормової бази. Так головною часткою у збільшенні виробництва продуктів тваринництва стала заготівля достатньо великої кількості кормів. Загалом, у 1962 р. в колгоспах Рожнятівського району було заготовлено 7544 тонн кормів [7, арк. 25].

У доповіді голови районної планової комісії І. І. Недільченка у 1964 р. говорилося, що кожнісінька радянська людина оглядала шлях з гордістю, який був пройдений. Це був рік вдалого розвитку нашого суспільства. Трудівники Рожнятівського району додавали всіх зусиль, щоб виконати вдало всі завдання, які були поставлені перед нами [8, арк. 35–36].

Високих результатів в 1964 р. в районі домоглися трудівники колгоспних господарств. Було зібрано височенний урожай сільськогосподарських культур, де збільшено виробництво, а також продаж тваринницької продукції державі. Так, колгосп «Прогрес» зібрав: по 32,6 центнерів пшениці на площі 20 га.; по 19,6 центнерів жита на площі 40 га.; по 42 центнера зерна кукурудзи на площі 10 га.; по 21,1 центнерів ячменю на площі 10 га. Радгоспи і колгоспи району в 1964 р. виробили і продали більше м'яса і молока державі порівняно з 1963 р. Колгосп «Більшовик» виконав на 147 % план виробництва з молока, радгосп «Спаський» на 125 % [8, арк. 35–36].

Трудівники сільського господарства у 1965 р. дали слово на всій площі посіву виростити по 300 центнерів зеленої маси кукурудзи з гектара, по 12 центнерів зернових з гектара, по 190 центнерів кормових буряків з гектара, по 100 центнерів картоплі. Ритмічно і злагоджено в 1965 р. працювали в першому кварталі колективи таких лісокомбінату «Осмолода», Перегінського харчокомбінату, Рожнятівського лісокомбінату. Квартальний план на 121,3 процента виконано колгоспами з продажу м'яса державі [60, с. 1].

У 1965 р. в районі кварталний план виконано на 85 % по вивезення і заготівлі на поля органічних добрив, а колгоспи ім. Шевченка в с. Цінева, «Ленінський шлях» в с. Нижній Струтин, ім. XXI з'їзду КПРС в с. Вербівка, вивезли більше кварталного плану на поля. А от радгосп «Рожнятівський» спромігся вивезти менше згідно визначеного плану органічних добрив [107, с. 3].

Напередодні 1965 р. весняної посівної кампанії в радгоспах і колгоспах Рожнятівського району складені були виробничі плани-графіки, де в них чітко визначені терміни на весь весняний період, щодо проведення польових робіт [39, с. 1].

В радгоспах і колгоспах району з кожним днем весняні польові роботи розширювали фронт. Щоправда, вони повільніше розгорталися в радгоспах. В радгоспі «Рожнятівському» план сівби льону-довгунця на 4,3 % виконано, а всього 814 гектарів посіяно було ярих культур на 49 гектарах [99, с. 3]. В цілому весняні польові роботи повільно розгорталися у 1965 р. в колгоспах ім. XXI з'їзду КПРС, ім. Шевченка, радгоспах «Спаський» і «Рожнятівський», з посадки лісу і саду затягувалися роботи [39, с. 1].

У рішенні № 6 від 13 липня 1965 р. звуженого засідання Рожнятівського виконкому районної Ради депутатів трудящих ішлося про те, що на базі радгоспів і колгоспів створити: санітарні дружини, ветеринарні команди, рятувальні загони і команди захисту рослин відповідно до типових штатів в колгоспах: «Радянська Україна» в с. Сваричів, «Більшовик» в

сmt. Перегінськ, ім. Шевченка в с. Цінева та «Ленінським шляхом» в с. Нижній Струтина також в радгоспах «Спаський» в с. Спас і «Рожнятівський» в с. Князівське. Мали бути створені відділення, санітарні дружини, рятувальні команди, ветеринарні команди та команди захисту рослин згідно типових штатів в колгоспах «Нове життя» і «Прогрес» в сmt. Рожнятів [21, арк. 23].

Важливим кроком, на посилення матеріальної зацікавленості в колгоспах та радгоспах спрямована у збільшенні виробництва і продажу державі найважливіших сільськогосподарських продуктів, чим було зумовлено підвищення закупівельних цін на жито, пшеницю, гречку, соняшник, рис, просо. Вони були визначені у 1965 р. спеціальними постановами Ради Міністрів СРСР. Нові закупівельні ціни на жито і пшеницю коливалися від 45 (для радгоспів) і 76 (для колгоспів) до 130 карбованців за тонну, 300 карбованців за тонну на рис і гречку. Були визначені додаткові заходи матеріального заохочення у продажі і збільшенні виробництва цукрових буряків, для колгоспів та радгоспів. Розроблялася система матеріального заохочення спеціалістів за перевиконання планів колгоспів і радгоспів краю над виробництвом і продажем державі рису [57, с. 3].

Згідно рішення № 9 звуженого засідання виконкому Рожнятівської районної Ради депутатів трудящих від 1 грудня 1965 р., серед первинних організацій району кращих показників досягли такі: колгосп «ХХІ з'їзду КПРС», Перегінська середня школа, лісокомбінат «Осмолода», Нафтопромисел «Ріпне номер 2», Рожнятівська середня школа. На 20 листопада 1965 р. річний план збору на 60 % було виконано членських внесків. Погано виконували первинні організації план збору членських внесків: радгосп «Рожнятівський», колгосп «Більшовик», лісокомбінат Рожнятівський, колгосп «Прогрес». Слабо вели навчальну, військово-масову та спортивну роботу колгоспи: «Ленінським шляхом», ім. Шевченка, «Радянська Україна» [21, арк. 60].

У протоколі 1965 р. сесії районної Ради депутатів трудящих говорилося про те, що радгосп «Рожнятівський» виявився збитковим, оскільки він мав борг перед державою в обсязі 120 тисяч крб.. Так само погано працювали райспоживспілка і відділ робітничого постачання Рожнятівського ЛК (ЛК (люкс) (від лат. *Lux* – «світло»)) – одиниця вимірювання освітленості). А в с. Спас приміщення буфету не опалювалося, оскільки завжди панувала антисанітарія і скупчення багатьох п'яних людей [8, арк. 29].

Наприкінці 1965 р. соціалістичні зобов'язання перевиконали взяті доярки колгоспу «Прогрес» Павлина Йосипівна Ткач, «Нове життя» Ангеліна Василівна Федорович, телятниця радгоспу «Рожнятівський» Ганна Василівна Русаль та багато інших. Більш відповідальніші завдання сільського господарства стояли перед трудівниками в 1966 р. по зміцненню економіки радгоспів і колгоспів [41, с. 1].

Правлінням артїлі виконувалася система оплати по сферах виробництва та по окремим різновидах колгоспів. Вартість за окремі виконавчі роботи характеризували шляхом поділу тарифної ставки, що підходило в колгоспі по розряду виконаної роботи. В багатьох господарств краю через дефіцит коштів на гарантовану оплату роботи мали шанс за рахунок галузей виробництва її перекрити. В артїлях відкрилася можливість організувати в 1966 р. таких, як ім. Шевченка, «Ленінським шляхом» та «Нове життя» майстерні з виготовлення столярних виробів [64, с. 3].

У чотирьох колгоспах «Нове життя» в смт. Рожнятів, «Радянська Україна» в с. Сваричів, «Зоря» в с. Берлоги, «Більшовик» в смт. Перегінськ вдало долали звітно-виборні збори. В їхній керівний склад обирали людей, які знали основи господарювання і вміли навкруг себе згуртовувати колгоспників цих господарств а також вести їх на вирішення до будь-яких не простих завдань [49, с. 1].

В січні 1969 р. Тарас Іванович очолив радгосп «Рожнятівський». Всю свою любов до рідної землі, талант керівника він спрямував на розбудову

цього господарства. Тарас Іванович відзначав, що головним гаслом його праці були такі слова: «Кожного року – новий об'єкт!» [120, с. 422–423].

Бюро райкому КП України а також виконавчого комітету районної Ради депутатів трудящих приготували підсумки соціалістичних зобов'язань по виконанню тваринників радгоспів і колгоспів за 1969 р. I-го кварталу. У документі звертали увагу, що тваринники радгоспів і колгоспів району збільшили продаж і виробництво державі тваринницької продукції. Так, радгосп «Петранка» збільшив на 45 % за три місяці виробництво молока. Також збільшено продаж і виробництво тваринницької продукції в колгоспах «Ленінським шляхом», ім. Шевченка, ім. ХХІ з'їзду КПРС [11, арк. 15].

У рішенні № 7 від 17 липня 1970 р. засідання виконкому Рожнятівської районної Ради депутатів трудящих звертали увагу про вжиття головою Рожнятівського міжколгоспбуду В. Городецьким, головою колгоспу «Зоря» Я. Третьяком та головою райспоживспілки В. Федоляком рішучих заходів відносно підвищення готовності технічної автотранспорту краю за їхню невисоку технічну оснащеність. Так само керівники автогосподарств краю зобов'язані були створити звичайні умови і встановити сталий контроль за якісним і своєчасним обслуговуванням технічним автомобілям, поліпшити з водіями політико-виховну роботу. Також зобов'язали П. Лукаша начальника управління з сільського господарства Рожнятівського району посилити контроль за технічним станом автотранспорту в колгоспах краю [22, арк. 25–26].

У рішенні № 11 від 14 грудня 1970 р. обмежуваного засідання виконкому Рожнятівської районної Ради депутатів трудящих знаходилася критика роботи об'єднання районного «Сільгосптехніка» через невчасне подання інформації стосовно переміщення і призначення робочих службовців, де розряди їхні не вказувалися. У радгоспі «Спаський» (директор М. Семотюк) виявився нехороший професійний облік та збереження бланків стосовно працівників господарства. Індивідуальні картки велися недбайливо і були не підписані. В селищній раді Перегінська (голова Е. Головчак) безліч

військовозобов'язаних, які на сезонні роботи виїжджали, не знімалися із військового обліку а також своєчасно не затверджувалися на військовий облік. Військовозобов'язані значилися 30-35 років комсомольцями, хоча вони давно залишили ранг комсомольців за віком [22, арк. 32–33].

Керуючись рішенням з 17 вересня 1971 р. «Про схвалення плану-завдання вже на 1972 рік по ремонту і будівництву місцевих автомобільних доріг області», утверджувався план у таких розмірах: для колгоспів норма виробітку була шість денних на кожного члена колгоспу що був працездатним і чотириденні норми виробітку на кожний трактор, вантажний автомобіль, що належать колгоспу; для радгоспів, промислових, райвідділення «Сільгосптехніка», транспортних, господарських організацій і будівельних підприємств – чотириденні – норми виробітку на рік [12, арк. 66–67].

Традиційно вибори і звіти в радгоспах і колгоспах Рожнятівського району були вагомими подіями у політично-господарському житті трудівників краю. У звітних промовах мали бути відображені як недоліки, так і досягнення в господарській діяльності краю в правлінні того чи іншого радгоспу і колгоспу. Звіти і вибори у колгоспах проходили мобілізацію і трудову активізацію всіх трудівників села по підготовці до весни задля успішного виконання, як планових завдань та і соціалістичних зобов'язань. Згідно підготовлених звітів такого типу, сусідні колгоспи між собою, як «Радянська Україна» в с. Сваричів і «Ленінським шляхом» в с. Нижній Струтин були однакові фактично за родючістю ґрунтів. [54, с. 1].

Не у всіх радгоспах та колгоспах у 1973 р. домоглися однакової результативності з гектара ріллі. Так, значно невисокі намолоти зерна – по 6,2–9,5 центнера з кожнісенського гектара одержані у радгоспах «Петранка» в с. Петранка, «Рожнятівський» в с. Князівське, «Спаський» в с. Спас, «Більшовик» в смт. Перегінськ, «Перемога» в с. Красне. Рільники радгоспів і колгоспів району виростили на 205 гектарах картоплі, а також виростили на 1244 гектарах технічну культуру, як льон. Була інтенсивна увага до

розведення культури – озимий ріпак. В осінньо-зимовий етап 1973 р. трудівники Рожнятівщини сформували очистку насіння льону, зернових, та багато інших сільськогосподарських культур [46, с. 2].

Звернемо увагу на підсумок праці у відомих окремих колгоспів краю. Колгосп в с. Цінева імені Шевченка, вважався на Рожнятівщині найпередовішим господарством. В ньому зазвичай з року в рік міцнішала економіка господарства, покращувалось виробництво матеріально-технічної бази. Колгосп мав господарство в льонарсько-молочному напрямку. Крім того його трудівники піклували про розвиток допоміжних підприємств і промислів. Він успішно систематично справлявся з п'ятирічним планом продажу та виробництва молока і м'яса державі. Колгоспні спеціалісти підсумували, що в цьому господарстві на 35–40 % була можливість підсилити виробництво тваринницької продукції. Для цього необхідно було підвищити продуктивність стада напрямком поліпшення племінної справи, і більше застосовувати механізацію в доїнні корів, підвищити якість тваринницької продукції, розпочати виробництво дешевих кормів, поліпшити зоотехнічний та первинний облік [34, с. 2].

Радгосп «Рожнятівський» у 1970–1980-х рр. був дуже перспективним господарством. Вперше впроваджено потокову технологію утримання корів та чіткий розподіл праці тваринників. Неодноразово на базі цього господарства відбувалися обласні і районні семінари по обміну досвідом впровадження нових технологій у тваринництві і рослинництві [120, с. 429–432].

У радгоспі 1974 р. «Рожнятівський» переходили на зимово-стійлове утримання худоби, тому що господарство безупинно відставав у продажі та виробництві молока державі. За словами В. Ю. Соломчака, керівника господарства причинами такого відставання були зокрема такі: неякісна годівля тварин, застарілість за віком стада. Доярки і телятниці жалілися, що худобі видавали для годівлі непридатну зацвілу конюшину, яку не з'їдали тварини. [106, с. 3].

У 1980-х рр. радгосп «Рожнятівський» став мільйонером. За успіхи у впровадженні нових технологій і підвищенні економічної ефективності господарювання «Рожнятівський» зокрема був нагороджений Перехідним Червоним Прапором ЦК КПРС і занесений на Дошку пошани в м. Києві [120, с. 433].

Не постійно молодіжні комсомольські організації краю перевіряли діяльність господарств колгоспно-радгоспних та другі підприємств краю. В 1974 р. виявлено недостатня перевірка за дією комсомольських організацій парторганізації радгоспу «Спаський», колгоспу імені XXI з'їзду КПРС та торговельних закладів. Перед дирекцією району стояло необхідністю вирішення питання, щодо посилення первинних комсомольських організацій [79, с. 1].

Отже, радгоспне і колгоспне життя на території Рожнятівського краю розпочалося проведення з суцільної колективізації краю наприкінці 1940-х рр. Вже початках здійснювалося примусове затування селян у колективні сільські господарства. Появилися такі радгоспи і колгоспи, як «Нове життя», колгосп ім. Шевченка, «Петранка», «Рожнятівський», «Радянська Україна», та ряд інших. У власній діяльності вони мали чітко додержуватися реалізації кварталних планів із вирощування сільськогосподарської продукції. Проте не завжди вдавалося їм виконувати належним чином заплановані показники. Над колективними господарствами виконувався нагляд з боку вищих радянських керівних установ.

2.2 Соціальні перетворення у сфері освіти, культури і медицини

У 1950-х рр. під уважним контролем проходила пропагандистська робота у школах краю офіційними органами радянської влади. Постійним атрибутом стало в освітньому процесі це викладання російської літератури і мови, занадто заідеологізованим виявилася позашкільна і позакласна робота. Здійснювалася наступна хвиля призначень на працю педагогів, які надходили зі східних областей України. Таким чином, в Рожнятівську школу вчителем

географії була призначена Н. З. Лисокобилка російськомовна вчителька з неприбутим прізвищем для прикарпатського краю. Натомість, з нашої місцевості виселяли священників, вчителів, і всіх інших хто радянській огульній атеїстичній владі не корився а також не вступав у колгосп, і надалі старалися боротися за незалежність України [70, с. 2].

Процес реформування освітньої галузі у країні Рад відкривав нові можливості для здобуття безкоштовної освіти. Певною мірою це торкалося і сільських жителів. Так, школа в с. Ясень у 1950 р. отримала статус семирічної, у 1958 р. – восьмирічної, а з 1966 р. у селі підрастаюче покоління здобувало повноцінно загальну середню освіту.

На території Рожнятівщини працювали табори відпочинку і праці учнівської молоді. Здебільшого, це літні піонерські табори. Також, зі звіту на початку 1950-х рр. дізнаємося, що один з таких таборів функціонував у м. Рожнятові впродовж 42 дні, проіснував з 17 червня – 31 липня 1951 р. У піонерському таборі були три зміни. Проте працювали насправді лише дві – у першій зміні 112 дітей перебувало, а в другій – 115 дітей. За школярами стежили понад 10 працівників здебільшо це були вихователі [2, арк. 8].

Починаючи з 1960-х рр. поодинокі літні табори відпочинку і праці учнівської молоді працювали у деяких селах Рожнятівського району. У 1965 р. подібний піонерський табір працював у селі Ясень, де приймали у два потоки школярів. В цьому населеному пункті Рожнятівщини змогли 100 дітей «насолодитися» працею і водночас відпочити. Схожий, в іншому селі краю Ріпне прийшли 50 дітей на відпочинок [91, с. 3].

Піонерські табори організовувалися також на великих підприємствах краю. Водночас, працював для дітей хіміків і нафтовиків піонерський табір «Підлісся», в якому кожного року 250 школярів до початку навчального року мали змогу відпочити і набратися нових сил. Крім того у 1960–1980-х рр. працював в селі Ясень районний гірський табір, де постійно влітку кожного року 150 дітей сиріт і напівсиріт мали змогу відпочити. Табори відпочинку і праці працювали і при Спаській та Петранківській середніх школах [81, с. 1].

Для дітей дошкільного віку робили дитячі садки у селищах Перегінськ, Рожнятів, Брошнів та в багатьох інших селах краю з продовженим днем. Догляд за дітьми виконували досвідчені педагоги-організатори, вихователі, комсомольці [81, с. 1].

Долучалися до такої вкрай необхідної соціально-виховної роботи і колгоспно-радгоспні господарства Рожнятівщини. В літній період керівництво радгоспів і колгоспів краю зобов'язані були опікуватися дітьми трудівників своїх господарств. Стало потрібно в кожному з них відчиняти дитячі садки і ясла. Зокрема виокремлювали гроші для придбання путівок в санаторії і піонерські табори для дітей колгоспників [81, с. 1].

Ще однією ділянкою роботи було фізичне виховання учнівської молоді. Передусім активно велася в Рожнятівській середній школі у напрямку фізичної культури позакласна робота. Що року майже 250 учнів було охоплено. За 1966 р. у школі було 78 розрядників приготовлено з різних видів спорту. Найбільше виділявся такою роботою Роман Іванович Муц вчитель-ентузіаст, який у цьому навчальному закладі 15 років керував позакласною роботою [108, с. 4].

Окремі районні організації мали змогу забезпечити впровадження спорту і фізичної культури, як в установах так і на підприємствах краю. Передусім вони проявляли ініціативу у формуванні туристських і спортивних баз, туристсько-оздоровчих таборів. В 1967–1969 рр. у всіх сільських восьмирічних школах вводилася посада вчителя фізичної культури, де було покладено місію провести позакласну фізкультурну роботу [86, с. 1].

На Рожнятівщині енергійно проводилася профспілкова робота. Так, у 1950-х рр. нараховувало 52 члени на базі Рожнятівського райпромкомбінату, де функціонувала профспілкова організація. Всі робітники промкомбінату виписували республіканські, центральні, місцеві, обласні газети і журнали. У процесі праці в місцевому криничному заводі, для всіх робітників велися регулярні бесіди, читання газет. Постійно збирали профспілкові збори, де обмірковували питання виробничого характеру. Проте з боку розпорядчі

органи радянської влади інколи говорили критику в адрес тутешніх профспілкових організацій краю. Так, із звітів контролюючих органів зверталася увага, що мало проводиться на підприємствах технічних нарад, загально-профспілкових зборів, не добре працює редколегія стінної газети, не роз'яснюється в них методів роботи кращих робітників. Так само звертали увагу, що профспілкова організація краю будь-якого підприємства працювали майже безпланово, мало коли заслуховувалися звіти про роботу директора райпромкомбінату. На профспілкових зборах вказувалося, що в цьому велика вина припадає на директора РПК [5, арк. 8].

Однак за десятиліття будівництва соціальна інфраструктура краю «світлого радянського майбутнього», безперечно, покращувалася. Так, у 1960–1970-х рр. відповідно з планом розвитку смт. Рожнятова було збудовано великий продовольчий магазин, хлібозавод, нову лікарню (1961 р.), кінотеатр, реставровано пам'ятник на братській могилі, який в 1950 р. був споруджений, а також було добудовано корпус школи на 240 учнів і на 6 класів. Втім у будівництві поодиноким об'єктам району було заподіяно шкоди в смт. Рожнятова зокрема зруйновано деякі історико-культурні пам'ятки [104, с. 2].

Місцевими радянськими органами влади водився контроль стосовно підготовки у зимовий час соціальних об'єктів. Так, відповідно до рішення «Про підготовку в 1962–1963 рр. до роботи соціально-культурних закладів в зимові умови» була прослухана промова Домненка який був заступником голови районної Ради депутатів трудящих, де він говорив про стан підготовки до роботи культосвітніх і медичних закладів, шкіл району в зимовий період. Радянський апаратник виділяв мінуси в роботі шкіл, медичних та культосвітніх закладів районів: цілком незадовільно працювали бібліотеки та сільські клуби – передусім у селах Цінева, Лоп'янка, Спас, Грабів. Вони, на погляд місцевого функціонера, ще не були центрами культурного відпочинку і час відпочинку для громадськості, крім того

тутешні аматори не влаштовували виступи колективів художньої самодіяльності [6, арк. 43–44].

У домовленості радянської контрольованої дійсності все ж здійснювався поштовх стосовно присвоєння капіталовкладень в медицину, освіту краю. Визначальним зрушення спостерігалися у процесі народної освіти вже на початку 1960-х рр. Проте не постійно кошти в соціальну інфраструктуру спрямовувалися за покликанням або ж не належним чином реалізовувалися. У 1962 р. з 30 тис. крб., відпущених на повний ремонт шкільних приміщень було витрачено лише 43,5 % або 13,1 тис. крб. Поодинокі школи Рожнятівського району не мали всіх необхідних наочних посібників і не були забезпечені потрібним інвентарем. Зокрема, на цю галузь було використано лише 16 тис. крб. проте були надані грошей у розмірі 21,2 тис. крб. У школах краю бракувало 154 лабораторних столів, 106 класних дощок [6, арк. 44]. Як наслідок, це проявлялося на успішність самих учнів, де 351 учень були переведені на осінь складання екзамену, а 199 школярів залишилося на повторний рік навчання [6, арк. 44].

Схожа критика 18 травня 1966 р. на другій сесії районної Ради депутатів трудящих про роботу шкіл Рожнятівського району неслися з вуст Б. М. Гриника, який був керівником відділення народної освіти у процесі обговорення питання «Про приготування до нового 1965–1966 навчального року шкіл району» [52, с. 3]. Він зауважив, що більшість шкіл Рожнятівського району не мають потрібних приміщень під майстерні, класи. В с. Ілемня громадськість села тільки дві класні кімнати добудовували в місцевому навчальному закладі. Функціонер району від освіти апелював до голів правлінь колгоспів формувати нові дошкільні заклади – садки, дитячі ясла. Необхідним теж є правильний добір підходящих кадрів на цю роботу [8, арк. 28].

В умовах будівництва радянського комунізму тутешні органи влади старанно ставилися до виховання та якості навчання підростаючого покоління – підлітків, дітей, і молоді, сформувати у них нову радянську

людини з комуністичним світоглядом і переконанням, комуністичною мораллю. Ці шляхи були вказані у 1965 р. про виховання молоді у відповідному «Законі про школу». У подальшому приверталася увага на успішність учнів. Так, з 539 учнів в Рожнятівському СШ, виявилось 75 відмінників, втім було і 27 не встигаючими, а 140 вчилися на «4» і «5». У Спаській СШ з 524 учнів було 13 відмінників, 26 не встигали а 111 вчилися на «4» і «5». В Перегінській СШ було 1062 учнів, де з них 44 відмінники а 47 не встигали у навчанні. З 380 учнів в Ясенській восьмирічній школі 37 не встигали, з 500 учнів в Небилівській восьмирічній школі 20 не встигали, а з 480 учнів у Нижньострутинській восьмирічній школі було 27 не встигаючих,[8, арк. 108].

Багато шкіл Рожнятівського району приєднували учнів до виробничої роботи, де навчали їх у подальшій роботі користуватися набутими освітніми знаннями у колгоспах зокрема на виробництві і підприємствах краю. Ці знання мали змогу бути корисними і могли стати у пригоді у майбутньому для вибору їхньої професії. Виходячи із завдань, що поставлені були «Законом про школу», велику увагу вчителі Рожнятівської, Перегінської, Брошнівської середніх шкіл у 9–11 класах стали у пригоді, для діяльності учнів з конспектами, самостійною роботою з підручниками, та у процесі навчання, з лабораторними обладнаннями. Однак, траплялися випадки особливо у заочних школах, у списуванні дітей домашніх і контрольних завдань. В Рожнятівському районі у новому 1966 р. мали працювати 24 восьмирічних, 6 середніх шкіл і 16 початкових, де загальною кількістю учнів мала становити 11680 осіб [8, арк. 109–110].

Безперечно, для здійснення у навчальних закладах правильної роботи приєднувалися не лише педагогічні колективи району, але і батьківські комітети, селищні та сільські Ради. Старалися ефективно і вечірні школи працювати. Зокрема, у 1965 р. була відкрита заочна школа у районі, де навчалось 938 учнів. Планом передбачалося охопити в 2,5 рази більше на наступний навчальний рік робітників для навчання [8, арк. 111]. Не прості

питання розв'язували спільно педагогічні колективи шкіл з керівниками підприємств. Все проводилося для того, щоб організувати вигідні умови для учнів у навчанні [8, арк. 112].

Методична робота в районі всіх початкових шкіл була підвладна праці найближчих середніх і восьмирічних навчальних закладів. В 1966 р. працювало 670 вчителів у школах Рожнятівського району, зокрема 88 з неповною вищою та 222 з вищою освітою, 216 з середньою спеціальною, 130 навчалися заочно, 141 з середньою загальною у вищих навчальних закладах. В школах краю не ставало вчителів іноземної мови, фізики, математики. В окремих школах серед учнів була не присутня належна дисципліна, передусім в позаурочний час. Це торкалося, передусім, Перегінської і Рожнятівської середньої школи, через те що учні вешталися цих шкіл вживали нецензурні слова, вечорами по вулицях [8, арк. 112–120].

Вчителі шкіл Рожнятівщини вдало користували виховні бази шкільної географії методами краєзнавства. Широкий виховний вплив на учнів методами краєзнавства був курс географії СРСР. Передусім роботи Д. М. Циганчука вчитель Рожнятівської середньої школи виділявся на цій ниві. Ця методика вчителя була оригінальною в організації шкільної позакласної і класної краєзнавчої праці, де було високо оцінено школярами навчального закладу його обсяг педагогічної майстерності [55, с. 3].

Успішний мала вигляд роботи шкільних бібліотек краю. Безумовно, з боку керівництва районних органів влади та шкіл покладалася на роботу велика надія бібліотекарів, які були особливими рупорами насадження марксизму-ленінізму, як ідеології у «світлі» голови школярів Рожнятівщини. В більшості бібліотеках шкіл району здійснювалися бесіди про життя, революційну працю героїв радянської минувшини. Провідною ланкою у вихованні марксистсько-ленінського світогляду було викладання дисциплін гуманітарного циклу – передусім, це стояло «Історія СРСР» та «Суспільствознавство». Для цього виховувалися відповідальні кадри району. У Рожнятівському районі в кінці 1960-х рр. фіксувалося 49 учителів з

суспільствознавства та 51 учитель з історії [99, с. 2]. У кімнатах бойової слави Брошнівської, Рожнятівської та Перегінської середніх школах завжди виставлялися стенди «В сім'ї єдиній», де, особисто, було показано формування радянської влади на Рожнятівщині [99, с. 2].

Помічався підвищений інтерес тутешніх партійних організацій щодо виховання дітей в сім'ї. Таким чином, у 1965 р. Ріпненської середньої школи партійна організація підготувала зустріч, де розглядали питання з комуністами місцевого нафтопромислового підприємства, про близький зв'язок школи а також громадськості з підприємствами краю. Співробітництво з батьками школярів велася Рожнятівської середньої школи партійною організацією, де постійно проводилася з учнями позакласна робота. Під орудою партійної організації даного навчального закладу вступала щомісячна газета «Голос школи» [34, с. 2].

У навчальному році 1972–1973 рр. партійними органами краю проводилася інтенсивна увага до таких питань, як збільшення продуктивності політичного навчання та гарантувати зв'язок політичної партії з шкільною молоддю. Партійні громади стали глибше вглиблюватися в сутність ідеологічного навчання юнацтва. Згідно з закінченням навчального року в Рожнятівському районі у всіх партійних організаціях потрібно було проаналізувати підрахунки навчання. Із завершенням року краї не повинна була розслаблятися серед молоді ідейно-виховна робота [78, с. 2].

Контроль виконувала Рожнятівська районна комісія, де спостерігалось за дисципліною школярів в справах неповнолітніх. Вона аналізувала справи відповідно до дій молодих правопорушників і здійснювала превентивні заходи стосовно запобігання правопорушень. Схожі кроки члени цієї організації виконували на початку 1970-х рр. на громадських засадах по ставленню до юнаків та гуртківців Будинків піонерів сіл Суходіл і Цінева. Величезну роль у вихованні дітей та запобігання ними правопорушень виконували громадськість: комісія в школі стосовно виховання дітей, батьківські комітети. На схожих засіданнях комісій в справах неповнолітніх

обов'язково мали бути присутні діти, батьки, які порушують дисципліну чи погано вчаться [13, арк. 1].

Дисциплінарні стягнення здійснювалися і по ставленню до педагогів краю. Спершу це відносилось атестації учительських кадрів, які мали перейти до загальної середньої освіти і вони були зумовлені (постановою від 20 червня 1972 р. «Про перехід до загальної середньої освіти молоді і про подальший розвиток загальноосвітньої школи»). Прогнозувала систематична атестація педагогів. Вчитель один раз на п'ять років змушений її пройти. За підсумком проведення в Рожнятівському районі атестації вчителів було виявлено багато недоліків. Таким чином, директору В. О. Шаповалову Рожнятівської середньої школи було висунуто догану через мізерну кількість відвідування уроків а також позакласних заходів. У 1976 р. було прийнято професійне рішення, щодо атестації, де в першу чергу були районі представлені кращі вчителі, що мають належну освіту а також викладають на високому рівні за фахом начальні дисципліни [103, с. 3].

До речі, в 1975 р. успішно виконали школи Рожнятівського району народногосподарський план щодо набору учнів в 9-ті класи, що мало стати особливою сходинкою для переходу до (десятирічної) загальної середньої освіти молоді. Впродовж трьох років здійснювався план для приймання учнів в 9-ті класи. По при план становило 105,4% набору учнів у 9-ті класи, де 800 учнів було охоплено навчанням 843 учнів. Таким чином, закінчено вже в 25 школах Рожнятівського району перехід до загальної середньої освіти [14, арк. 105].

Достатньо якісною стала відома медична сфера краю. Відрізнялися ефективною працею зокрема робота відомих дільничних лікарень Рожнятівського району – Вербівської, Перегінської дитячої, Ясенської та багато інших фельдшерсько-акушерських пунктів. За допомогою хорошого лікування зменшувалася у 1965 р. дитяча смертність краю, зокрема, утрічі зменшилася, при порівнянні з попереднім роком. Для всіх лікарень і фельдшерсько-акушерських пунктів були виділені необхідні кошти. Де в

середині 1960-х рр. Рожнятівській районній інфекційній лікарні будувалося приміщення, де було вирішено питання щодо забезпечення автотранспортом лікувальних установ [9, арк. 43].

Медики краю приєднувалися до оздоровлення дітей. Вони частенько були наявними на педагогічних радах шкіл, як обговорювалися точні заходи по оздоровленню дітей. Завдяки медичним кадрам у 1975 р. було оздоровлено в піонерському воєнізованому таборі «Маяк» 164 підлітків [13, арк. 2–3]. У санаторії «Ясень» були безкоштовно оздоровлювалися 160 дітей, щорічно що півтора місяця а до двісті кількість збільшувалася у влітку. Для дітей створювали медики різноманітні гуртки, такий як «Умілі руки» [37, с. 3].

В радянський період на території краю завзято проводилася культурно-просвітницька робота, підготовка приурочена була до святкування пам'ятних дат історії радянської заідеологізованості. Так, у 1967 р. мешканці Рожнятівського району, як і всі інші трудящі СРСР, розгорнули приготування до зустріч славному 50-річчю ювілею Жовтневої революції. У багатьох будинках культури, бібліотеках, клубах виконувалися цілеспрямовані агітації, опрацьовували стенди «Минуле та сучасне нашого села», «Наше село в роки Радянської влади», також збільшилася кількість усних журналів і тематичних вечорів [10, арк. 1].

За допомогою таким «круглим» подіям радянської історії мали шанс відкривати і споруджувати нові культосвітні заклади краю, а також зміцнювати матеріально-технічне підґрунтя бібліотек, будинків культури, адже на це не мала змоги влада гребувати кошти. Так, за підтримкою громадськості і влади краю в 1967 р. в селах Сливки та Закерничне побудовано клуби, також йшло у селах Суходіл і Лецівка до завершення спорудження клубів [96, с. 3].

Працівники докладали багато зусиль у культосвітні заклади краю для підвищення майстерності художньої самодіяльності та покращення аматорського мистецтва. Більшість колективів Рожнятівщини з здобутками

показувалися не тільки на тутешніх фестивалях самодіяльного мистецтва, але і на республіканських та обласних конкурсах, концертах, фестивалях. Найбільш відомим у Рожнятівській районній хор медиків в лікарні [83, с. 3].

Вже з січня до грудня 1975 р. проходив у сільських самодіяльних художніх колективів фестиваль, який був присвячений XXV з'їзду КПРС та 30-річчю великого досягнення радянського народу. Велику підтримку надали викладачі в Рожнятівській дитячій музичній школі в організації художньої самодіяльності, де постійно проводилися репетиції. Слід відзначити також і керівника хорового, вокального гуртка та оркестру народних інструментів Ценявського будинку культури М. Г. Голубовського [38, с. 3].

Цікаві бесіди і тематичні вечори для молоді здійснювалися у Спаському сільському клубі, де говорилося про дисциплінованість, а також про розв'язання питань культурного і виробничого характеру. Суттєву роботу виконував актив селищного Перегінського будинку культури серед дітей. Аматори місцевого клубу здійснювали вечори відпочинку, літературні ранки, карнавали, вікторини, ігри. Близько 80 дівчаток і хлопчиків брало участь в Креховицького будинку культури у дитячій художній самодіяльності, де охоче відвідуючи танцювальні, хорові та інші гуртки. Величезною любов'ю у дітей користувався у Рожнятівському районному будинку культури дитячий театр ляльок, який показував не лише в смт Рожнятів, але і об'їжджав всі села Рожнятівського району [44, с. 4].

Отже, в другій половині 1940-х – першій половині 1980-х рр. в Рожнятівському районі достатньо якісною була соціальна інфраструктура, і вона стосувалася медицини і сфери освіти краю. Перевірялося над організацією цієї ділянки праці здійснювали профспілкові організації. Культурно-освітня робота будинків культури і шкіл проводилися через тематичні вечори концерти, фестивалі. Відбувалися й багато позакласних заходів, які були зумовлені спільним вишколом молоді краю. Найбільш успішною виявилася робота оздоровчих дитячих піонерських літніх таборів, де серед них був в с. Ясень, який виділявся роботою піонерського табору.

РОЗДІЛ 3. На світанку незалежності другої половини 1980-х – початку 1990-х рр.

Одним із чинників активізації процесів «перебудови» у краї стали вибори, які були надзвичайно важливі до органів місцевого самоврядування. Аналогічні вибори, які теж відбувалися в певній періодичності та з виразними прописаними настановами вищих ешелонів влади та провідними органами комуністичної партії. Як правило, були на безальтернативній основі коли вибирали кандидати в депутати.

Звернемо увагу на хід виборів відповідно в Рожнятівській районній Раді народних депутатів, що здійснювалися у 1980 р. В голосуванні взяли 45830 виборців участь, які проходили на безальтернативній основі. У Рожнятівській районній Раді народних депутатів була присутня виборча комісія, яка контролювала повноваження кожнісінького депутата. Особисто, оглядалася реєстрація всіх кандидатів у депутати, де було постановлено, що в усіх 80 виборчих округах вибори були проведені, які відповідали Закону про вибори до тутешніх Рад народних депутатів УРСР а також Конституції УРСР. На підставі цієї постанови комісія засвідчила всі повноваження 80 депутатів Рожнятівської районної Ради народних депутатів, де за національністю було один білорус, один росіянин, 78 українців. Всі 24 лютого 1980 р. були зареєстровані окружними комісіями [16, арк. 5–7].

За підсумками 24 лютого 1980 р. виборів на поодиноких виборчих округах результати були наступні. В селищі Рожнятів Рожнятівського району, на виборчій ділянці №1 і виборчому окрузі №1, де Іван Григорович Хоменко був головою комісії, Павло Дмитрович Козак заступником і Лілія Михайлівна Сливоцька секретарем, участь взяло у голосуванні 845 виборців, Марію Дмитрівну Попович було обрано депутатом. На виборчій ділянці №1 і вже на виборчому окрузі №2 головою, секретарем і заступником були ті ж самі персони, що були і на виборчому окрузі № 1, але кількість виборців було

465 чоловік, які прийшли голосувати, де всі за Василя Дмитровича Шевчука проголосували [17, арк. 1–2].

У виборчій дільниці № 2 і виборчому окрузі № 3 селища Рожнятів Рожнятівського району, так Яніна Іванівна Мельник була головою, Борис Миронович Пилип'юк заступником і Віра Михайлівна Кудряшова секретарем, 412 виборці проголосували, обравши Андрія Михайловича Лейко депутатом. В тому самому населеному пункті але уже на виборчій дільниці № 2 і виборчому окрузі № 4, де головою, секретарем і заступником були ті ж самі персони, що були у виборчому окрузі № 3, за Івана Амерновича Кунчана 658 виборців проголосували [17, арк. 3–4].

Надалі енергійно робили культосвітні установи сіл Рожнятівщини – Нижнього Струтиня, Ценяви, Петранки, Лицівки, Суходола. Вже у Рожнятівському районі станом на 1982 р., понад 240 гуртків діяли аматорів сцени, де брали участь майже чотирьох тисяч учасників в самодіяльному мистецтві. Однак культосвітні заклади краю слабко трудилися над розвитком хореографічних і хорових жанрів. Недопрацьовували культармійці і вже питанні щодо формувати клуби за цікавістю технічних гуртків, художніх колективів тощо. Мало коли проводилися в закладах для дітей хоч якісь масові заходи [59, с. 2].

Проте робітники культури, намагалися відшукати нові форми роботи, що могли б зацікавили дітей і дорослих, але їм ефективно втілити в життя це не вдавалося. У селах Князівське, Небилів, Ріпне Рожнятівського району навіть припини своє існування драматичні колективи, що колись мали особливу популярність і славу. Так у кожному селі краю працювали свої аматори, хореографічні групи, хоча вони не сильно працювали, але тутешні Ради народних депутатів намагалися піклуватися про стан сільської художньої самодіяльності у посиленні культурно-масової, політико-виховної роботи [95, с. 1].

У Будинку культури в смт. Рожнятів раз на тиждень, хто бажав узнавати навколишнє середовище, людські взаємовідносини, закріплювалися за

допомогою технічних прийомів на фотоплівці. При функціонуванні кіно-фотоклуб «Пролісок» в районному Будинку культури, до складу 16 членів ввійшли з різних професій: лікарі, робітники, учні, службовці. Цікавим першим заходом кінофотоаматорів була виставка документальних і художніх фотографій, які були присвячені 40-й річниці триумфу радянського народу проти німецько-фашистських загарбників (1985). А «Край щасливої долі» це була документальна стрічка, яка розказувала про будні трудящих Рожнятівщини, нові звичаї і обряди та їхню ударну працю [56, с. 4].

Результативно працювала організація товариства «Знання» в районі. Відбувалася XII звітно-виборна конференція у 1984 р. Рожнятівської районної організації даного товариства. Де проведено 22 засідання, 5 пленумів, за звітний період президії товариства на них обговорювалися важливі питання такі, як: завдання районної організації по збільшенню патріотичного, класового виховання та покращення роботи товариства «Знання» Рожнятівської районної організації. В Рожнятівському районі діяли шість суспільно-політичних клубів. Відповідно на конференції Рожнятівської районної організації обрано інший склад товариства «Знання» [72, с. 4].

Помічалися змінювання краю і в освітній сфері. У зв'язку з перебудовою будова першій половині 1980-х рр. в районі загальноосвітньої школи було необхідно 7 спортивних залів, збудувати 8 шкіл, розширити мережу шкільних їдалень, добудувати 12 майстерень тощо. Новий період в житті школи було передбачено реформою, яка окреслюється інтенсивною увагою до виховання і трудового навчання. В школах Рожнятівщини було сформовано 12 шкільних лісництв, 10 учнівських виробничих бригад, виконувалася трудова підготовка з основ електротехніки та з інших виробничих справ старшокласників. Провідними завданням було і залишається моральне, ідейно-політичне виховання підростаючого покоління. Крім того говорилося про покращення викладання предметів української й російської мови, суспільно-гуманітарного циклу, математики, атеїстичного й фізичного виховання школярів тощо [92, с. 2].

Були окреслені найважливіші завдання у справі покращення якості а також підняти ефективність марксистсько-ленінської освіти, що підтверджується в матеріалах червневого (1983 р.) Пленуму, XXVI з'їзду партії і постанові ЦК КПРС «Про покращення партійного навчання». Крім того, Ю. В. Андропова у своїй промові а також в інших документах говорилося про, те що було покладено програму, для покращення ідеологічної діяльності, особисто говорилося про поліпшення стилю партійної освіти. Так, в Рожнятівському районі функціонувала чітка система навчання: де приділялася увага покращенню господарського механізму, діяли теоретичні семінари, удосконалювалися ідейно-виховної, організаторської роботи, як в освіті так і на виробництві [80, с. 2–3].

Проте проявлялися недоліки партійних організацій в роботі, які не мали сильну матеріальну основу навчання, у бібліотечних закладах не містили стенди з інформацією про нові відомості з історії КПРС [74, с. 2].

Стосовно роботи у загальноосвітніх закладів району, то помічалися позитивні зміни. В школах число невстигаючих знижувався, збільшилася успішність, поліпшувалися методи виховання і навчання. У всіх навчальних закладах району працювали суспільно-політичні клуби, влаштовувалися вечори, учнівські конференції, і інші масові заходи. Втім все ж було підтверджено районним керівництвом народної освіти, що в Ілемнянській восьмирічках, Липовицькій, Суходільській, Петранківській середніх школах не підтримувався високий рівень викладання навчання. В Перегінській, Рожнятівській № 2 середніх школах відповідно не здійснювався закон про загальну середню освіту [40, с. 2].

Раз у раз здійснювався розгляд шкіл району щодо педагогічної праці. Так, за підсумками роботи Рожнятівського району педагогічного колективу у давньому навчальному році (1983 р.) визнано на 1984–1985 навчальний рік завдання щодо здійснення головних напрямів реформи професійної і загальноосвітньої школи та інших документів уряду і партії [92, с. 2].

Проте рівень практичних навичок і знань учнів залишався ще доволі низьким. Здійснювалося закінчення переходу вже до загальної середньої освіти. Формувалося військово-патріотичне виховання школярів відповідно в Ясенській, Рожнятівській середніх школах. На жаль, в Петранківській, Липовицькій середніх школах якась частина старшокласників не хотіли або не мали можливості продовжувати здобувати середню освіту. І на далі зустрічалася також ідейно-політична робота, де її складовою мало бути науково-атеїстичне виховання учнів [75, с. 1].

У ході переформування подальшого розвитку щодо системи народної освіти в школах виникало ряд нових найголовніших проблем. У виконанні шкільної реформи ефективних результатів домоглися такі педагогічні колективи, як Грабівської, Перегінської № 1, Петранківської, Лугівської восьмирічних шкіл, Рожнятівських та Нижньострутинських дитячих дошкільних закладів [65, с. 3]. А ось у Ясенській, Сваричівській середніх, Рівнянській, Камінській, Вербівській восьмирічних школах мало проводилося позакласних заходів був слабша робота клубів «Світоч» [75, с. 1].

В 1980-х рр. передумовах трансформації радянського суспільства відбувалися зміни в культосвітній сфері краю. Зіставляти роботу 1982 р. із 1986 р. культосвітніх закладів, то можемо спостерігати, що бібліотеки та клуби сіл Дубшара, Дуба Рожнятівського району здійснювали різноманітні масові заходи: усні журнали, тематичні вечори, обговорення книг, диспути. При клубах працювали в цих селах гуртки художньої самодіяльності: фольклорний, драматичний, вокальний, художній, ансамбль народних інструментів. Проте у 1986 р. капітальний ремонт так і не проводився в клубі с. Дуба [18, арк. 6–7].

З метою гарантування придатних умов для роботи установ культури, де у 1986 р. по реалізації рішень ХХVII з'їзду КПРС культурно-освітні заклади мали здійснили заходи, де культпрацівники могли багато присвятити уваги розвитку фізичної культури, також працювати над гарантованими умовами

занять людей, культурних розваг. Удосконалювалася робота культосвітніх закладів сіл Луги, Красне, Сливки Рожнятівського району, посилювалася робота гуртків художньої самодіяльності, здійснення масових заходів. Проте в деяких випадках був малий контроль за діяльністю культосвітніх закладів і це стосувалося в першу чергу дотримання розпорядку дня, підсилення матеріальної бази будинків культури, бібліотек і клубів [18, арк. 24, 26].

Впродовж листопада-грудня 1987 р., де за постановою райвиконкому з здійсненого аналізу діяльності установ освіти та на здійснення рішень шкільної реформи, всі поставлені питання було проаналізовано на засіданні директорів шкіл, а також у січневій конференції вчителів. Організовані відповідні умови для виховання і навчання дітей в Рожнятівській, Ясенській, Ріпненській середніх, Красненській, Грабівській восьмирічних школах. В умовах «перебудови» горбачовської у Рожнятівському районі поліпшилася ситуація із залучення до здобуття середньої освіти восьмикласників. Порівнюючи з минулими роками, то у 1987 р. поменшило вибуття учнів з 9–10 класів, передусім з Петранківської, Сваричівської, Спаської, Ріпненської, середніх шкіл. У навчальних закладах краю трапилися позитивні покращення з організації методичної роботи, що відповідала новим рекомендаціям, приверталася увага на нові ефективні форми роботи, як проведення консультацій, лекцій, конференцій [18, арк. 36–38].

Повільно здійснювалося реформування в Рожнятівського району мережі дошкільних закладів. Також, з організації будівництва фактично нічого не робилося у дитячих садках в таких селах, як Ясень, Рівня, Лоп'янка, Липовиця. Дитячі заклади в с. Креховичі, смт. Рожнятів і с. Красне не були відповідним чином укомплектовані [18, арк. 40].

Розпочинаючи з 1987 р. підвищувалося чисельність клубів, хоч все це показувалося достатньо повільно. На жаль, у деякий час не працювало при культосвітніх закладах 10 будинків піонерів, що були утворені на громадських засадах. В позакласній роботі ледь брала участь шкільна молодь. Не багато зверталася уваги на збільшення роботи з покращення

праці органів учнівського самоврядування. Однак після здійснення шкільної реформи протягом 1987 р. підвищився рівень технічної творчості школярів, приєднано до даного сектора позакласної діяльності 21,5 % учнів [18, арк. 38].

У 1987 пройшли нові передвиборче голосування до Рожнятівської районної Ради народних депутатів. Так 28 квітня 1987 р. у виборчому окрузі № 35 за участю 182 чоловік проходили збори громади радгоспу «Рожнятівський». Де за підсумками голосування були пройшли два претенденти до Рожнятівської районної Ради народних депутатів: Василь Григорович Гошків і Василь Степанович Шпильчин, проживав в Рожнятівського району в с. Князівське і був трактористом радгоспу «Рожнятівський». Якраз першій отримав більшість голосів на свою користь і добився перемоги на виборах. Вже на другому виборчому окрузі № 36 були рекомендовані два кандидати – Богдан Михайлович Михайловський і Ярослав Іванович Юречко. Першій отримав перемогу на виборах [19, арк. 80–84].

У другій половині 1980-х рр. прийшов етап до демократичних перетворень він був нелегким, для країні, так супроводжувався збільшенням боротьби між консервативними силами а також молодого українською націонал-демократією, що в умовах проголошення змін в рамках «перебудови» виставила ідею суверенітету України на перше місце. Вже в кінці 1980-х рр. у республіці та на Прикарпатті, особисто і на Рожнятівщині, з'явилися неформальні громадські організації і товариства, що подолали бурхливий шлях еволюції суспільних наполягань: від допомоги демократичних відозв виголошеної політики «перебудови» Михайлом Горбачовим (1985–1991) були до ґрунтовних вимог знищення комуністичного режиму, економічної та політичної самостійності України. Товариства «Меморіал», Загальноукраїнські Товариство української мови ім. Т. Шевченка (ТУМ) і товариство «Зелений світ», зрештою Народний Рух України (НРУ) поставали в авангарді всієї боротьби, вплутали до своїх лав а

також захопили порив багатьох людей до волі. Величезні поштовхи у громадській свідомості мільйонів українців були вагомим чинником цієї боротьби. Важливо, було що в авангарді демократичних планів були західноукраїнські (галицькі) області, що приглушений дух національної свободи так не зміг витравити протягом десятків років ні жорсткий поліцейський режим, ні комуністична пропаганда.

Патріотичні настрої і відчайдушні запали охоплювали багатеньку кількість людей. Наприкінці 1980-х рр. з'являлися своєрідні самодіяльні політичні центри і клуби, де енергійно обговорювалося багацько злободенних проблем, тодішня політична ситуація; прогнозувався й оцінювався майбутній перебіг подій і можливості суспільного розвитку.

На Прикарпатті перші центри новітніх організацій, які сформувалися в м. Івано-Франківську. Спільно з Івано-Франківським науково-культурним товариством «Рух» утвореним ще у 1988 р., були першими сформованими структурами демократичних сил, де приєднували до активної діяльності тисячі і сотні небайдужих. Неформали вели практичну та агітаційну роботу на розвиток та захист української мови, відверте висвітлення вітчизняної історії, розкриття страхіть радянських голодоморів а також сталінських репресій і повернення української національної символіки. Перші велелюдні демократичні мітинги страхали комуністичну владу і навіювали впевненість у перемозі всім їхнім учасникам. Тож гласність і демократизація стали довершеним фактом не в наслідок комуністичним органам, а наперекір їхнім старанням приписати суспільні зрушення лише партійній ініціативі. Тому прості люди, а не державні чи партійні чиновники, відстоювали лозунги демократії, свободи, відкритості. Не оминули всі бурхливі процеси і Рожнятівщину.

Можна виділити декілька етапів, що охоплювали час виникнення ідеї Народного руху до формування Народного Руху України, який був започаткований 8–10 вересня 1989 р. як вже суспільно-політична організація «Народний Рух України за перебудову», яка проходила на першому

Установчому з'їзді. Перший етап появи НРУ були два рівні розвитку: по-перше це прихід і формування самої ідеї Руху, які були створені у належному проекті програми НРУ; по-друге, те що її проникнення у населення, що виражалося у формуванні крайових рухівських організацій. А на другий етап припадає діяльність по суті «Народного Руху України за перебудову», що оточував у своїй практичній роботі другий і перший з'їзди НРУ. Третій етап охоплює вже здобутки політичної незалежності України, а перед останній четвертий етап відзначився приходом з 1 грудня 1991 р., який тягнувся до 1992 р. четвертого з'їзду, де і розпочався п'ятий період НРУ [118, с. 6–7].

Народний Рух України як політична партія та історичне явище має свої ідейні коріння, соціальну базу та всі атрибути політичної структури: програму, статут, кількісний склад, керівні структури. Однією з причин успішного функціонування політичної партії є органічний зв'язок традиційних національних ідей народу та її програмних цілей [118, с. 11].

Люди прозрівали, викорінювали зі своєї свідомості обману комуністичної пропаганди та агітації, яку їм насаджували впродовж десятків років. І жителі хотіли змін, де відчайдушний дух із «Народного Руху України за перебудову» очолила мільйонні маси. Після чого вже через два роки Україна скинула ярмо поневолення і стала незалежною державою.

За багатьма спогадами жителів Рожнятівщини а зокрема першого рухівця Мар'яна Мар'яновича Бардяка, згадується, що «з 1986 року, після приходу до влади М. Горбачова в колишньому Радянському Союзі повіяв свіжий вітер перемін. Проте, в нашому районі, до 1989 року, все залишалося тихо і загниваюче. І цього ж року на Рожнятівщині почалися перші маніфестації. Зокрема згадувалося що в нашому районі ще з початку року почав діяти при райкомі комсомолу молодіжний політклуб, який і доручили організувати і вести мені. Залучалися до цього політклубу молоді люди» [26, с. 47–48].

Звернемо увагу на роботу у с. Спас Рожнятівського району одноосібного осередку Народного руху України, який був за перебудову. За словами

Миколи Дмитровича Бачкура місцевого жителя у 1989 р. у нашому селі «Борцям за волю України» рухівці насипали могилу. До цієї знаменної для села історії були причетні: Стефан Заволицький (керівник осередку НРУ за перебудову), Микола Дмитрович Бачкур (ініціатор), Микола Михайлович Білан, Михайло Іванович Ріпа, Василь Миколайович Станко, Василь Миколайович Гусак, Ярослава Миколаївна Цюпа (пошила прапор), Ярослав Миколайович Рішко, Богдан Васильович Самійло (обгородив могилу), Василь Петрович Медвідь («зварив» хрест) та ін. [30, арк. 3].

Інший уродженець Рожнятівщини із села Сваричів Тадей Іванович Гродзіцький відмічав, що під час «горбачовської відлиги» 1986 року сталися деякі демократичні зміни: «І я зрозумів, що потрібно боротися за незалежність. Я собі у думках ставив запитання – хто, як не я?» Також він згадував, що у Сваричівській школі, в якій працював, створили ініціативну групу, де входили багато жителів Рожнятова. Т. Гродзіцький зазначав, що хотіли створити осередок НРУ. Він відмічав, що жителі тримались гідно і сказали, що осередок ТУМ ім. Т. Шевченка організовано, а осередок Народного Руху України у школі створювати не будемо. Такі осередки ТУМу створювались по школах району, також активісти їздили по районі і утворювали осередки НРУ за перебудову [26, с. 29–31].

У спогадах зазначалося, що 14 січня 1990 р. в смт. Рожнятові відбувся багатолюдний мітинг, організований ТУМ ім. Т. Шевченка і районною ініціативною групою НРУ за перебудову. У мітингу взяло участь більше п'яти тисяч жителів краю, де виступали жителі сіл Рожнятівського району. Про це було написано у районній періодиці, зокрема у газеті «Нові горизонти» за 20 січня 1990 р. було опубліковано повідомлення про те, що Миколі Яковині, кандидатуру якого висунув пленум районного об'єднання ТУМ ім. Т. Шевченка, у реєстрації було відмовлено [26, с. 32].

З 20 травня 1990 р. в Рожнятівському районному Будинку культури проходили зібрання «Народного Руху України за перебудову», де взяло 295 членів участь місцевих та районних осередків Руху. Вибори були

відкритими. На всіх демократичних перебудовах в Україні головою обрано Зеновія Васильківа Рожнятівської районної організації НРУ [122, с. 76].

26 серпня 1990 р. в с-ті Рожнятові з ініціативи Демократичної партії України, НРУ та інших національно-патріотичних організацій та об'єднань відбувся мітинг громадськості, на якому було прийнято резолюцію з вимогами дотримання Декларації про суверенітет України [26, с. 11].

Напередодні всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р. проводилися роботи щодо підтримки Акту проголошення незалежності України, де активну участь взяли жителі сіл Сваричів, Лецівка, Нижній Струтин й інших населених пунктів краю. Завдяки таким діям було більше 90 % виборців проголосували за Акт проголошення незалежності України [26, с. 33].

В центрі с-та Рожнятова, де встановлено стенд «Народний РУХ інформує», відбувалися часті імпрізовані мітинги, де прогресивні представники новітніх демократичних сил вели полеміку, дискусії щодо майбутнього держави Україна. На основі постанови «Про ситуацію в Рожнятівській районній партійній організації після спроби перевороту в країні» бюро райкому компартії України прийняло рішення про припинення діяльності бюро та апарату Рожнятівського райкому компартії України у кінці серпня 1991 р. [26, с. 13].

Житель Рожнятівщини Любомир Михайлів, член НРУ, член Національної спілки письменників України, письменник згадував про Народний рух України, що «це кращі спогади і це моє дітище, де, я реалізував себе як політик, як поет. Це був прекрасний і неповторний час. Народний Рух України став історичною субстанцією, яка, по суті, стала знаковою на все майбутнє життя». Він зауважив, що мало кому відома історія, як починався Народний рух України і відзначав, що перший його осередок був створений при обласній організації Спілки письменників України: «Наша організація росла чисельно і якісно. Ми проводили зібрання і використовували кожен помилку комуністичної влади на свою користь» [26, с. 34].

Роман Олексійович Шмітельський згадував про демократичні мітинги жителів Рожнятова та околичних сіл. Він власноруч організовував ці мітинги у селах Ілемня, Луг, Красне, Ріпне, Вільхівці, Петранка та в інших населених пунктах району [26, с. 41].

За словами члена осередку НРУ у смт. Перегінськ Михайла Івановича Попівняка, йому як активісту завжди поступали погрози з боку керівних органів влади щодо організації демократичних мітингів, але попри це він та його однодумці не зупинялися, оскільки прагнення народу було йти до волі та незалежності [26, с. 46].

15 вересня 1990 р. учасниками рожнятівських організацій Руху і Товариства української мови було відкриття на горі Сивуля синьо-жовтого прапора [122, с. 77].

Ще одним осередком збільшення в краї демократичних сил громадянського суспільства була діяльність організації Товариства української мови імені Т. Шевченка. В цей момент відбувалася нарада в 1989 р. Товариства української мови, що відбулася у м. Києві. Після двох місяців було організовано в Рожнятівському районі перші осередки ТУМ. Особисто, в с. Цінева керівником організації товариства вибрано Любу Василечко.

20 травня 1989 р. смт. Рожнятові була здійснювалася установча конференція з районного об'єднання ТУМу. Учасники ТУМ проводили наполегливу суспільно-політичну діяльність, політичні акції, готували літературні вечори, збирали підписи громадян за присвоєння українській мові статусу державної. Відомою подією у Рожнятівському районі 21 січня 1990 р. стало проведення товариством щодо мітингу та святкового зібрання на честь святкування 71-ї річниці ЗУНР та Злуки УНР. Тоді у переповненому залі учасники рожнятівського Будинку культури взяли за руки, що символізувало живий ланцюг згуртування українських земель. У ході цієї події сцена була оздоблена синьо-жовтим прапором, а всі присутні співали «Ще не вмерла України», що був національним гімном. Десятки рожнятівців

відкликнулися на виклик взяти участь у значому «ланцюгу єднання», що простягався від Івано-Франківська, Львова і до Києва, відрядившись на київську трасу і в столицю країни. Організація районного товариства ТУМ виступало в смт. Рожнятові за відкриття пам'ятника Тараса Шевченка, який в 1992 р. відкрився [117, с. 155–156].

Учасники Товариства української мови імені Т. Шевченка а також ініціативної Рожнятівської районної групи Народного руху України постійно проводили мітинги, де виступали громадські активісти Любомир Михайлів, Мар'ян Бардяк, Зорян Яремчук та безліч інших. Їхня мета – створення Самостійної Соборної Держави і за переміну політичного режиму в країні. В 1990 р. у смт. Рожнятові з ініціативи демократичних сил було знесено пам'ятник В. Леніну [117, с. 155–156].

Важливий вплив на утворення завзятої політичної позиції мешканців району та смт. Рожнятова була 1990 р. виборча кампанія по виборах народного депутата тодішньої Верховної Ради УРСР від виборчого Рожнятівського округу та виборів депутатів, як до районної, обласної, сільської та міських рад, що здійснювалися на альтернативній основі та мали більш вільний характер. У Рожнятівському районі в рамках цієї кампанії активно проводилася передвиборна закликання не тільки під наглядом райкому партії керівниками установ, підприємств, колгоспів а також їхніми пропагандистами, але й виконавцями новітніх громадських організацій. Протягом зими 1990 р. фактично в кожному населеному пункті району відбувалися масові мітинги, віча, зібрання, на яких обмірковувалися злободенні політичні питання, кандидатури претендентів у депутати різних рівнів. Все частіше на таких зібраннях застосовувалася національна символіка. Символом демократизації були інформаційні стенди – у багатьох селах були такі як «куби гласності», на яких тутешні демократи вішали газетні повідомлення щодо розвитку національно-демократичних справ в Україні та області. Члени Народного руху України та ТУМ завзято

приєднувалися до співпраці в перших демократичних виборах до Рад народних депутатів і Верховної Ради України.

4 березня 1990 р. здійснювалися перші демократичні вибори Рад народних депутатів до різних рівнів. На Рожнятівщині вибори проводилися на виборчих округах № 1, 2, 3. Таким чином, у смт. Рожнятів на виборчій дільниці №1 і виборчому окрузі № 1 З. І. Котурбаш був призначений головою комісії. Л. О. Абрамович секретарем комісії, де зазначалося, що на дільниці загальна кількість виборців становила 954 осіб, але тільки 824 виборці отримали виборчі бюлетені і взяли участь в голосуванні. Так були три претенденти. За них проголосували так: Марія Михайлівна Подорожнюк – відповідно 154 за і 624 проти; Марія Йосипівна Бурда – 194 голоси виборців за, а 586 проти; Богдана Василівна Тренчук – відповідно 246 голосів за і 534 виборців проти [20, арк. 1].

Результати показали, що не обрали депутата. Тому був 18 березня 1990 р., здійснено другий тур виборів де взяли тільки два кандидати участь в народні депутати – це Богдана Василівна Тренчук і Марія Йосипівна Бурда. В голосуванні 344 виборці взяли участь. За цими результатами, Богдана Василівна Тренчук получила за 153 голоси, а 184 голосів – проти; відповідно, Марія Йосипівна Бурда – 123 голоси за, а 214 виборці проти. Таким чином, на першій дільниці і в першому окрузі здобула Богдана Василівна Тренчук перемогу [20, арк. 68].

4 березня 1990 р. проводилися вибори в смт. Рожнятів Ради народних депутатів у виборчій дільниці №1 і виборчому окрузі №2. Склад комісії, як у виборчому окрузі №1 був той самий. У протоколі дільничної комісії фіксувалося, що суцільний відсоток виборців на дільниці, що були становили 769, за встановленим списком, але тільки 659 виборці одержали виборчі бюлетені. Так само були представлені два претенденти: Володимир Степанович Лоп'янецький, який 320 голосів отримав на свою підтримку разом з тим 308 виборців – проти; Василь Михайлович Русин – лише

199 виборців за нього проголосувало. Отож, на цьому окрузі став переможцем Володимир Степанович Лоп'янецький [20, арк. 2].

На останній виборчій дільниці № 2 і виборчому окрузі №3 в смт. Рожнятів був Я. Б. Волошинович головою комісії, В. О. Ткач – заступником, М. І. Заяць – секретарем. У протоколі комісії фіксувалося, що за списком становило 1127 кількість виборців, але тільки 1008 проголосували. В даному окрузі були представлені вже три претенденти: Мирослав Богданович Духович, за його кандидатуру 195 виборців проголосували; 62 виборці – Едуард Романович Паламар; 278 виборців – Ярослав Іванович Юречко. Але завдяки цьому не допомогло зразу ж здобути перемогу на виборах. Тому 18 березня 1990 р. був проведений другий тур виборів, де було представлено вже два претенденти – Мирослав Богданович Духович, який на свою користь набрав тільки 82 голоси, та Ярослав Іванович Юречко – 183 голоси отримав підтримки. Отже, у другій виборчій дільниці і в третьому виборчому окрузі здобув Ярослав Іванович Юречко перемогу [20, арк. 69].

Отже, з другої половини 1980-х – початку 1990-х рр. вже в умовах горбачовського «перебудови» відбулося в краї піднесення національно-демократичного життя, а також збільшувалося самостійницьких настроїв серед людей. Цьому допомогла і широка пропагандистська діяльність новітніх патріотично налаштованих політичних партій і громадських організацій, що з'являлися вже в умовах демократизації суспільства. Здійснювалося відновлення усіх сфер життя, особисто це яскраво відбивалося на демократизації культури та освіти. На території краю помічався новий сплеск проведення тематичних вечорів, концертів, фестивалів. Через появу новітніх товариств («Просвіта», Товариство української мови імені Т. Шевченка та ін.) мінялися репертуар урочистих святкових дійств. Також приверталася увага на вшанування пам'ятних подій з історії України.

РОЗДІЛ 4

Освітньо-виховний потенціал вивчення новітньої історії рідного краю у навчально-виховній роботі зі школярами

4.1 Викладання історії рідного краю 1944–1991 рр. у закладах загальної середньої освіти: зміст та особливості

Важливою ланкою у формуванні національної самосвідомості учнів є вивчення історії рідного краю, що пов'язана з історією всієї країни. Оскільки вивчення історії рідного краю посідає важливе місце не тільки в історичній науці а й в цілому освітньому середовищі та навчально-виховній роботі, тому саме з вивчення історії рідного краю фактично починається усвідомлення таких понять як «Батьківщина», «патріотизм». Рідний край – це «мала Батьківщина», яка уособлює певну територію, де проживає і з якої кожна людина починає свідоме життя і формує власний світогляд, оскільки для кожної людини її рідний край найдорожчий та найпрекрасніший.

Під час вивчення даного курсу можна широко використовувати міжпредметні зв'язки, які мають змогу застосовувати в різноманітних формах та методах роботи. Крім традиційних уроків, слід використовувати також і ділові ігри, організувати роботу з різними текстами та документами регіонального характеру, організувати уроки в історичних та краєзнавчих музеях, застосовувати інтерактивні методи і прийоми проведення уроків, проводити екскурсії, виставки. Не менш важливими можуть бути активні ігрові форми навчання, зокрема історичні вікторини, брейн-ринги, які доцільно проводити з метою узагальнення повторення і систематизації набутих знань. Загалом історія рідного краю повинна вивчатися через діяльнісне навчання.

Головним завданням у викладанні історії рідного краю – формувати історичне мислення, логіку історичного пізнання та розуміння історичного процесу на конкретних прикладах регіональної, близької учням, історії. Сучасні методисти пропонують два основних види занять: урок, присвячений вивченню історії краю, та урок з елементами краєзнавства, де місцевий

матеріал подається у вигляді окремих питань, фактів, фрагментів. Кожна шкільна програма історії України передбачає уроки вивчення історії краю, де вони можуть проводитися після вивчення кожного періоду розвитку суспільства: від найдавніших часів і до сьогодення або під час певного уроку [48, с. 69].

Освіта – це є один із найважливіших соціальних інститутів, що покликана потребами суспільства відтворювати й передавати знання, уміння і готувати нові покоління до життя, до вирішення економічних, соціальних, культурних проблем, що стояло і стоїть перед людством [126, с. 70].

Вивчення історії рідного краю можна продовжувати також в позаурочний час. Цьому можуть сприяти різні диспути, дебати, історичні вечори, екскурсії, краєзнавчі походи, пошукова робота, конкурси, підготовка учнівських наукових робіт. Можна організовувати зустрічі учнів зі свідками історії краю, очевидцями, учасниками подій, тому що така робота більше сприяє виконанню мети курсу. Під час викладання курсу з історії рідного краю вчителю необхідно врахувати те, що у програмі предмету «Історія України» є закладені питання щодо вивчення історії краю. Тому вчитель повинен скоригувати викладання цих навчальних дисциплін.

У процесі вивчення історії краю найбільш ґрунтовно розкриваються поняття історичної пам'яті, свідомості, мислення та досвіду, які необхідно формувати саме у молоді. Також може сприяти вихованню патріотизму, поваги до предків, які жили, працювали, боролися в минулому, які гідні поваги і наслідування [48, с. 70].

Тому важливо залучати у вивченні історії рідного краю на уроках з історії України і суспільствознавчих предметів у роботі зі школярами населених пунктів Рожнятівщини. Використання опрацьованого нами матеріалу необхідно використовувати у шкільній програмі з історії України в 5–11 класах.

Найбільше уваги окремим аспектам досліджуваної проблеми слід приділяти у п'ятому, десятому та одинадцятих класах, оскільки учні цих

класів торкаються різноманітних питань вивчення історії України ХХ ст. Так, у п'ятому класі під час вивчення теми «Робота з візуальними і писемними джерелами, які зберігають пам'ять про історію України на шляху незалежності» вчитель може використати матеріал про борців за волю України в роки Другої світової війни та в післявоєнний період, які воювали на території сучасного Рожнятівського району. Є низка постатей краю, які внесли вагомий вклад у боротьбу за незалежність України в 1940-х – на початку 1950-х рр. Учитель має змогу дати завдання дітям послухати і показати свідчення усної історії, зокрема проілюструвати фотографії з сімейних альбомів про родичів, які воювали у Другій світовій війні і брали участь в українському національно-визвольному русі Опору. Можна запропонувати учням взяти інтерв'ю, зокрема у представників родини Васишиних з с. Спас, адже відомо, що їхній родич Михайло Іванович Васишин отримав звання Героя України (помертньо).

Цей аспект вивчення з мілітарної тематики потрібно розгортати на практичному занятті «Розповідь про пам'ятки історії або пам'ятник установлений у своєму рідному селі Рожнятівського району». Вчитель історії і суспільствознавчих дисциплін, керівник гуртка може здійснювати екскурсію до пам'ятника односельчанам, що загинули в роки Другої світової війни. Також може залучати учнів до роботи з окремими письмовими джерелами, вчити їх робити короткі повідомлення і виступати з ними перед однокласниками.

Зокрема на уроці «Наш край в давнину» вчитель ознайомлює з основними подіями найдавнішої історії; показує нерозривність історії рідного краю з історією країни. Він може застосовувати словесний метод, засобами якого можуть бути розповідь, бесіда, а прийомом – аналітичний опис.

При вивченні ще одної цікавої теми у п'ятому класі є «Місто та село. Умови та заняття життя населення в українських селах і містах у минулому та тепер», можна вживати з досліджуваної нами проблеми дану інформацію

про соціально-економічне життя у другій половині ХХ ст. рідного краю. Значить, можна поєднати матеріал з тутешньої історії із загальнодержавними процесами, що були в Українській РСР, так все те, що торкається післявоєнної відбудови народного господарства, промислового розвитку підприємств, колгоспно-радгоспного життя, мистецького і культурно-освітнього життя та охорони здоров'я в радянський період (1945–1991).

У десятому класі при вивченні шостого розділу «Україна в роки Другої світової війни» можна використати інформацію про перебіг на Рожнятівщині лихоліть війни, де потрібно розглянути більш детально діяльність підрозділів українського національно-визвольного руху Опору. Так само потрібно акцентувати дітям про плани в 1939–1941 рр. радянізації в Рожнятівському районі, де необхідно сказати про активний початок процесу усупільнення усіх галузей життя, зокрема в освіті, культурі і медицині. У той же час, зі утвердженням радянського «казармового» соціалізму винищували різноманітні українські політичні і національно-культурні товариства і партії («Рідна школа», «Просвіта», «Сільський господар», «Союз українок», «Сокіл», «Каменярі», «Луг», «Орли»- УСРП, УНДО, КАУМ та ін.), що діяли у 1920–1930-х рр. на Рожнятівщині. Однак слід підтвердити і про те, що установлення безкоштовної медицини і освіти, та інші заклади краю, де на початках намагалася українізувати нова радянська влада.

Крім уроків, що присвячені лихоліттям Другої світової війни, підсумки нашого дослідження можна також ширше використати у підпунктах, підтемах таких, як «Українська повстанська армія (УПА)», «Окупаційний режим». По суті у цій частині інформації вчитель повинен розказати учням, які були передумови і перші кроки реальної діяльності УПА, важливо зауважити, чому УПА і ОУН боролися проти радянського, німецького та польського гніту, яка мета їх була у створенні соборної і незалежної України. Для цього можна учням подати завдання – піти в шкільний музей, опитати жителів Рожнятівщини, зібрати цікаву інформацію про експонати, що присвячені лихоліттям війни. Отже, спостерігатимемо поліваріативність

ставлення до організації навчального процесу, оскільки вже точно розповідь вчителя не буде сухою інформацією, а буде цікавішим для дітей, оскільки завдяки таким запропонованим завданням поглиблюється і формується пошуково-дослідницький хист учнів. Тому цю тему можна пов'язати, як з такою цікавою проблемою, яку потрібно розвинути як в позаурочний час, так і в урочний, – «Війна в пам'ятниках рідного краю». Можна надати учням більш глибокі і цікаві факти про рідну Рожнятівщину не лише з усної історії, але також із пам'яткоохоронної роботи.

Вже за новою програмою, яка починається в 11 класі з історії України. Першим розділом є «Україна в повоєнний період», де є багато тем, що пов'язані з характеристикою матеріалу про нелегкі взаємини на території Західної України місцевим населенням з радянською владою. Так було, важливо включити цікавий матеріал по нашому дослідженні про боротьбу УПА і оунівського підпілля з радянськими каральними воєнізованими відділами НКВС. Потрібно теж, демонструвати всі які були недоліки нової окупаційної влади, що були пов'язані з реквізиціями майна та виселення в Середню Азію, та у Сибір, тих родичі, сімей, які брали участь в діяльності УПА і ОУН на Рожнятівщині.

Вчителі можуть дати інтересні свідчення учням на наступному занятті «Людський вимір війни: демографічні зміни в УРСР. Повсякденне життя повоєнних років». З'ясовуючи цей аспект шкільного матеріалу, учитель може презентувати інформацію про повсякденне життя чим наші краян займалися вже в післявоєнний період, як жили. Безперечно, тут необхідно залучати свідчення і спогади старожилів і очевидців подій, сіл Рожнятівщини, демонструвати тогочасні різноманітні цікаві фотографії. Неупередженим стає питання роль жінки в післявоєнний період, що була фактично головною годувальницею сім'ї, тому що більшість з родин чоловіки не мали змогу повернутися з фронтів війни. Водночас, вартувало б дати завдання учням дослідити питання про участь жінок Рожнятівського району в українському національному підпіллі УПА і ОУН.

Навчання історії рідного краю має дати дитині не тільки почуття приналежності до тієї нації, яка творила цю історію, але теж свідомість, про те, що сьогодні далі продовжується ця історія, що вони будуть творцями майбутньої історії. Однак заучування історичних дат, імен полководців воєн не сприятиме формуванню національної самосвідомості учнів. Навчання історії рідного краю передбачає те, щоб учні пізнали життя народу, його ріст і творчість, його відповідність, духовну структуру, що виявляється в керманічах народу, його історичних подіях і формі правління.

Більшу увагу потрібно приділяти регіональній та місцевій історії (історії краю), що дає можливість у школярів виховувати патріотичні почуття та інтерес до історичної інформації. Зокрема, в таких темах «історія краю» передбачений насамперед розгляд історичного матеріалу місцевості, де розташована школа: міста, селища, села, району. Зміст відповідних тем передбачає як вивчення конкретних подій, явищ, історичних постатей краю, так і порівняння їх із подіями та явищами, що відбувались на території країни в цілому. Такі теми потребують широкого залучення учнів до самостійної пізнавальної діяльності, зокрема з елементами досліджень.

Можна запропонувати учням історичну тему свого краю, щоб вони дослідили конкретні події або видатну постать, які є пов'язані з їхнім краєм, звідки вони родом, – це може бути історія життя мешканців краю у період колгоспно-радгоспного будівництва. Зокрема, учні мають вміти самостійно збирати і дізнаватися інформацію а також вміти аналізувати і представляти їх у публічному вигляді.

За словами вчителів шкіл смт. Рожнятів, виділялося певна кількість годин на уроки, які присвячені рідному краю, оскільки історія України починається із історії свого роду, своєї сім'ї, рідного населеного пункту, де проживає людина. Тому під час навчальних занять вчителі проводять екскурсію по місцям бойової слави воїнів Другої світової війни. Вчителі історії бідкаються, що в останні роки вже немає окремих уроків з вивчення історії рідного краю. Тому у викладанні учням матеріал з історії рідного

краю поєднують з історією України. Вчитель після кожної викладеної теми з історії України подає цікаву інформацію або факти про історію краю, зокрема на прикладі літопису смт. Рожнятів.

Кожен вчитель історії має свої підходи і методи до подання матеріалів про рідний край. Так, одна вчительки історії Рожнятівської школи розказувала, що вони разом з учнями розробляли проект з вивчення історії краю у 1950-х рр.

Матеріали дипломної роботи можна використати в позаурочній і позакласній гуртковій роботі закладів загальної середньої освіти і закладів позашкільної освіти (Центр національно-патріотичного виховання учнівської молоді, Центр дитячої творчості, Центр краєзнавства і туризму учнівської молоді) нашого краю. Зокрема, можна виокремити такі напрями роботи: проведення нових учнівських шкільних експедицій; виконання окремих ділянок творення найновіших експозиційних кутків шкільних музеїв; шкільної пам'яткоохоронної роботи; підготовка до написання різних учнівських конкурсних науково-дослідницьких робіт у системі Малої академії наук України а також учнівських пошуково-дослідницьких робіт в рамках діяльності закладів позашкільної освіти. Вивчення історії рідного краю можна здійснювати через туристично-краєзнавчу роботу, проводячи вільний час у відкритому просторі. Така діяльність сприяє позитивному вихованню особистості і дає можливість почути історію села з вуст старожилів. Можна проводити уроки-лекції, уроки-екскурсії, бесіди, розповіді; здійснювати підготовку повідомлень, рефератів; проводити зустрічі з учасниками, свідками увічнених подій тощо.

У Рожнятівській школі функціонує гурток, де запрошуються старожили, які оповідають про повсякденне життя мешканців краю. Цей гурток має на меті навчити учнів працювати в колективі. Для цього можна дати завдання школярам, де потрібно дослідити і простежити події, які відбувалися на теренах краю.

Також вивчення історії рідного краю можливе через створення музейних кімнат і можна разом з учнями запускати різні проекти або експедиції які були б присвячені вивченню свого краю і своєї Батьківщини.

На сьогоднішньому етапі суспільного життя дослідження історії населених пунктів є важливим оскільки історія України не може бути відділеною від історії міст, сіл і містечок. Історія рідного краю, особливо сіл є важливою для піднесення рівня національної свідомості українців, для відчуття своєї єдності з народом. Таким чином вона надає можливість простежити соціально-економічне, суспільно-політичне становище і культурний розвиток рідного краю.

Для того аби діти зрозуміли, як потрібно чинити, щоб не повторювати минулі помилки, з цього приводу М. Сервантес писав про історію так: «Історія – скарбниця наших діянь, свідок минулого, приклад і повчання для сьогодення, попередження для майбутнього». А Цицерон в свою чергу писав про історію так: «Історія – свідок минулого, свідок істини, жива пам'ять».

Отже, вивчення історії рідного краю є важливим сегментом в освітньому середовищі, оскільки воно надає можливість учням краще пізнати літопис рідної малої Батьківщини. Для цього вчителям історії потрібно зацікавити учнів досліджувати свій рідний край, а тому необхідно використовувати різноманітні форми і засоби навчання.

4.2 Вивчення історії рідного краю в урочній та в позакласній і гуртковій роботі

Наука краєзнавство тісно пов'язана з історією сіл, де у дослідженні і вивченні рідного краю виконує дві головні функції це науково-пізнавальну і виховну. Тому починало розвиватися історичне краєзнавство, де було покладено велику відповідальність про вивчення історію рідного краю.

Історичне краєзнавство завжди відіграло надзвичайно важливу роль у формуванні національної самосвідомості. Так можуть бути такі форми краєзнавчої роботи як: гуртки, екскурсії, туристичні походи, зустрічі з місцевими краєзнавцями, конкурси, олімпіади та інші.

Залежно від співвідношення основного і місцевого матеріалу, учитель може використати такі елементи краєзнавства на уроках історії України як: краєзнавчий вступ до уроку або одного з питань, що розглядаються на ньому; краєзнавчий матеріал як основа вивчення теми уроку або окремих його питань, де можна детально вивчити документальні матеріали та краєзнавчу літературу і проводити певну науково-дослідницьку роботу. Будь-яка краєзнавча робота в школі охоплює самостійний пошук матеріалів і творчу дослідницьку діяльність учнів.

У такому випадку програмою передбачені в кінці кожної теми, розділу заняття з вивчення історії рідного краю, які можуть бути повторювально-узагальнюючими на перехресті вивчення історії України та всесвітньої історії. На них вчитель може застосувати різноманітні форми навчання, залучати додаткову інформацію, яку за браком часу не зміг використати на ключових тематичних уроках.

Цікавою формою вивчення історії рідного краю є проведення краєзнавчих учнівських конференцій. Види і тематика конференцій можуть бути надзвичайно різноманітними. Вибір теми такого форуму визначається з урахуванням завдань програми навчального процесу. Конференції можуть закінчуватись вікторинами, виставкою малюнків на обговорювану тему, тощо.

Результати дослідження можна запровадити під час здійснення шкільних експедицій. За змістом вони бувають історико-краєзнавчі, літературно-мистецькі, етнографічні, геологічні, археологічні можуть бути і комплексні, що здійснюють дослідження в декількох напрямках [121, с. 103].

Шкільні експедиції надають змогу зануритися в дослідницьку роботу і не тільки навчити чомусь школярів, але також і виховати у них пошану до

тих людей, що це вже пережили в умовах складних сторінок післявоєнного життя мешканців Рожнятівщини. Так існує історико-краєзнавча експедиція «Історія міст і сіл України» у смт. Рожнятові, де зібрано матеріали про історію життя смт. Рожнятів. У даній збірці можна помістити про минуле життя краю новий матеріал про період 1944–1991 рр., для матеріалів учнівських пошуково-дослідницьких робіт.

Важливо в першу чергу залучати дітей, старшокласників, тому що вони є більш самостійними і зможуть знаходити матеріали і досліджувати про історію свого краю. Здійснення шкільних експедицій складається з декількох етапів. Учням потрібно правильно сформулювати тему і мету даної експедиції, дізнатися, для чого виконується ця експедиція і роз'яснити, з чого потрібно їм почати. А почати треба зі збирання матеріалів і документів. Для цього учні мають ходити у місцевий шкільний чи громадський музей, обласний архів, збирати спогади і свідчення у жителів села, краю. Після того як було зібрано матеріал з різноманітних джерел учні вже під науковим керівництвом керівника гуртка чи вчителя систематизують матеріал і готують до пошуково-дослідницької роботи відповідно в рамках шкільної краєзнавчої експедиції.

Шкільна експедиція дає змогу задіяти учнів до вивчення свого рідного краю, зокрема Рожнятівського району. Вони зуміють здобути досвід у пошуково-дослідницькій роботі. Керівники гуртків і вчителі сіл Рожнятівського району мають привертати увагу дітей до різноманітних експедицій та рухів: «Моя Батьківщина – Україна», «Моя земля – земля моїх батьків», «Мій рідний край», «Мій край – моя історія жива», «Історія міст і сіл» та ін.

Ще один сегмент застосування у позашкільній освіті матеріалів нашого дослідження – це залучення учнів до поглиблення вивчення деяких аспектів дослідження в ході написання в рамках МАН України учнівських науково-дослідницьких робіт. Це дітям надає можливості розвинути свої таланти і здібності до різноманітних галузей наукових знань.

Організація написання в рамках МАН України учнівських науково-дослідницьких робіт передбачає великих зусиль як школярів, що готують ці роботи, а також їхніх наукових керівників. Написання даної роботи надається можливість дітям не лише реалізувати себе, а й знаходити і досліджувати різні матеріали минулого свого краю. Вчителі повинні надати нові першоджерела досліджуваного періоду про вивчення Рожнятівського району.

Мала академія наук України – вона є складова позашкільної освіти, що не включається в методичну роботу школи, втім керівникам МАН України в закладах загальної середньої освіти не виділяють години для проведення зі школярами науково-дослідницької роботи. Вчителі зобов'язані до такого виду робіт зацікавити дітей. Тому ця співпраця учня і педагога у закладах загальної середньої освіти, здебільшого, виконується в рамках позаурочної гурткової роботи.

Роботи МАН України можуть бути присвячені історії формування радянської освіти і медичного життя чи створення колгоспно-радгоспної системи Рожнятівського району. Вчителі мають продемонструвати різні приклади написання даної роботи, також мають показати і зацікавити дітей архівними матеріалами, які відповідно знаходяться в Рожнятівському районі або в м. Івано-Франківську. Необхідно повідомити матеріал учням про те, що треба берегти свою країну і свою землю, де він народився.

Отже, Мала академія наук є структурним компонентом системи позашкільної освіти, де в останні роки була головним осередком наукової діяльності старшокласників [43, с. 10].

Інакшою складовою щодо популяризації матеріалів дослідження було ведення за підсумками дослідження пам'яткоохоронної роботи у закладах позашкільної освіти і закладах загальної середньої освіти.

На уроках з історії і суспільствознавчих дисциплін реалізуються не тільки виховні, а й навчальні завдання. Для цього у вихованні патріотичних почуттів школярів необхідно використовувати пам'ятки. Тому в рамках шкільної пам'яткоохоронної роботою доцільним є гурток «Юний

пам'яткоохоронець», в рамках якого передбачені практичні і теоретичні заняття. У практичній частині необхідно реалізувати функцію шкільного краєзнавства [124, с. 142].

В роки незалежності України шкільна пам'яткоохоронна робота набула особливої актуальності. Вона мала велику перевагу вивченню раніше заборонених, сфальсифікованих сторінок історії. Тому деякі шкільні установи не проводили або й зовсім відійшли від пам'яткоохоронної роботи, використання пам'яток історії і культури як в навчальній, так і у виховній роботі [124, с. 146].

У Рожнятівському районі знаходяться чимало меморіальних дощок – найбільш беззахисних творів мистецтва. На це можна привернути увагу учнів, а вчителі мають описати відповідні пам'ятки. Розповіді про меморіальні дошки можуть стати і циклом радіо-телепередач, газетних публікацій, і темою конкурсної науково-дослідної роботи. Це надає змогу школяру проявити всі свої здібності і цікавість до пам'яткоохоронної роботи на території краю.

Успішно реалізується навчально-пізнавальна функція шкільного музею, де різні експонати увічнюють важливі історичні події і є, насамперед, джерелом історичних знань. У зв'язку з цим учитель та учні у ході проведення різноманітних історико-краєзнавчих акцій мають можливість глибоко усвідомити, що ховається за тим чи іншим експонатом, де вже шляхом підготовки й оприлюднення можуть донести ці знання до однокласників в різних формах [124, с. 141].

Шкільне краєзнавство, твердять М. Ю. Костриця та В. В. Обозний, – це організована під керівництвом учителя і є багатогранною як навчально-освітня, пошуково-дослідницька та суспільно корисна діяльність школярів у процесі вивчення рідного краю [87, с. 30].

Шкільне краєзнавство має різні специфічні завдання вивчення історії рідного краю. Зокрема, має допомогти відродити і сформувати духовність, моральність, національну самосвідомість; поповнювати за рахунок вивчення,

збору матеріалів з історії краю музеї, архіви, краєзнавчі кутки, кабінети; прищеплювати учням інтерес до наукового пізнання [87, с. 31].

Тому уроки з історії рідного краю можна проводити і в класі, і в місцевому краєзнавчому музеї, якщо він є у закладі загальної середньої освіти чи у населеному пункті. Багатство речових пам'яток, письмових джерел дозволить створити якнайповніший образ про життя і боротьбу предків, тим більше, що матеріал періоду, що вивчається, буде пов'язаний з попереднім і наступним періодами історії краю. Безпосередньо у роботі музею широко застосовуються різні форми і методи навчально-виховної роботи такі як: екскурсії, виставки, колекціонування та багато іншого.

Одним з основних, навіть пріоритетних напрямків роботи шкільного музею справедливо вважається організація і проведення екскурсійної роботи, покликаної широко популяризувати історію рідного краю, життя та діяльність найбільш видатних співвітчизників засобами музейних експозицій серед відвідувачів цього закладу.

У шкільному краєзнавстві застосовуються матеріали, що експонуються в шкільному музеї. В обсязі вивчення історії рідного краю потрібною є багатогранна діяльність керівників музеїв, щоб забезпечити для освоєння учнями матеріалу експонованих документів, речей та інших музейних предметів. Це підштовхуватиме учнів частіше відвідувати шкільний музей.

Шкільний музей є своєрідною творчою лабораторією, де представлені різноманітні форми праці з розвитку творчої самодіяльності і завзятість учнів у дослідженні, опрацюванні джерел з історії суспільства і природи, що мають науково-пізнавальну і виховну цінність. Їхня мета та завдання – помагати у формуванні в учнів патріотизму, виховувати пізнавальні інтереси і здібності, також розвивати практичний досвід науково-дослідницької роботи і покращувати навчально-виховний процес. Найбільш поширені в школах краєзнавчі музеї, в яких відображено історію, природу, економіку, населення і культуру краю [121, с. 111].

Є низка інших напрямів виховання підростаючого покоління, які були розроблені вчителями-новаторами у царині педагогіки. Так, у Липовицькому закладі загальної середньої освіти одним із спрямувань патріотичного виховання школярів є своєрідне вивчення народознавства. В період радянського часу при допомозі місцевого колгоспу «Карпати» було засновано шкільний музей історії села. У даному музеї експонуються такі розділи: «Скарби народні», «З глибини віків», «З історії розвитку освіти в нашому краї», «З історії школи 1909–1939 рр.». У шкільному музеї знаходяться спогади жителів краю, що мали відбиток весільні обряди, легенди, колядки, коломийки та багато різної народної творчості [51, с. 4].

Більшість коломийок були пов'язані з радянський періодом життя краян. Таким фрагментом є одна з коломийок: «Їду в Ясень по солому, в Суходіл – по сіно, в Липовицю по дівчину – бо хороше віно». В даних коломийках відзначалося, що жителі Рожнятівського району розвивали різні типи ремесел, вироби що сьогодні містяться в музеї. Так в музеях сіл Рожнятівщини трапляються документи, особисті речі, і багато інших матеріалів, що вказували про пережите життя бойківського краю, крім того і в радянський час [51, с. 4].

При кожнісінькій школі Рожнятівського району міститься шкільний музей, де керівники гуртків і вчителі мають шанс демонструвати і роз'яснити зміст експонованого матеріалу, крім того і про радянську добу. Для цього можна на уроках історії піти в шкільний музей з учнями, в якому школярі будуть мати змогу на власні очі побачити і почути історію минулого краю. Дітей так само необхідно привертати увагу до діяльності різноманітних краєзнавчих гуртків, де в рамках під керівництвом вчителя можна залюбки податися в музей і зазирнути в історію, якої не можна знайти на сторінках шкільних підручників чи в популярних художніх і документальних книжок або взагалі замовчується.

Один із таких громадських історико-краєзнавчих музеїв знаходиться у селі Цінева Рожнятівського району. Він почав функціонувати з 1976 р. У

ньому розміщено п'ять залів, де знаходиться ілюстративні матеріали, які знайомлять з історією Рожнятівщини. Загалом у музеї є понад п'ять тисяч пам'яток матеріальної і духовної культури села: знаряддя праці, старовинний одяг та предмети побуту того часу, тощо. Тут є представлені предмети, ілюстративні матеріали, що знайомлять відвідувачів з історією Рожнятівщини. Особливий інтерес можуть викликати старовинні фотографії і документи, що можуть розповісти про різноманітні періоду літопису Рожнятівщини. Музею присвоєно звання народний [122, с. 146].

Інший музей, в якому школярі зможуть ознайомитися з історією Рожнятівщини, – це краєзнавчий музей «Бойківщина» у м. Долина, відкритий у 2004 р. У ньому знаходиться понад 400 пам'яток матеріальної і духовної культури Рожнятівського району [122, с. 145].

На Рожнятівщині функціонує музей, присвячений відомому українському письменнику, члену «Руської трійці», уродженцю с. Ясень Івану Вагилевичу. У цьому селі діє літературно-меморіальний музей Івана Вагилевича, який відкрито в 1995 р. Він має п'ять кімнат, де знаходиться понад тисячу експонатів. В них є окремі стенди, де оформлено фоторозповіді про рідне село письменника. Також представлені цікаві газетно-журнальні матеріали, документальні історичні відомості та оригінали літературних видань, присвячені творчості письменника.

Знаходячись в цих музеях, учні можуть поринути та вивчати тогочасні події з історії рідного краю. Вчителям не лише потрібно з учнями відвідувати ці музейні заклади, але й через надання індивідуальних завдань школярами посилити їхнє зацікавлення щодо вивчення літописів своїх рідних малих батьківщин, в тому числі і радянського періоду.

Так само знаходячись в шкільному музеї, вчителі мають на прикладах повсякденного життя мешканців краю роз'яснити учням, як позначилося на тогочасне нелегке буття людей вже в умовах Другої світової війни, творення колгоспно-радгоспного життя другої половини 1940-х – 1980-х рр. формування радянської тоталітарної системи і як це вплинуло на їхній побут.

Наприклад, можна розповісти про життя людей в період радянського будівництва, охарактеризувати елементи непростой буденної повсякденності мешканців краю.

Вчитель або керівник гурткової роботи може запропонувати підготувати учням проєкт або ж відеочелендж, де б вони представили і розказали про цікаві події в своєму селі на Рожнятівщині. Під час підготовки відеоролика школярі можуть показати свою творчість, креативність, самостійність, висловити власну думку, підготувати текстову інформацію про рідний край – все для того зробити, щоб було цікаво не лише подивитися, але й кожному пересічному глядачу захотілося би побувати в цьому чарівному краї. Під час зйомок відеоролика можна запросити своїх односельчан, щоб вони мали змогу розказати про невідомі чи маловідомі сторінки літопису рідного населеного пункту. Це збагатить в усіх розмаїття з короткометражного фільму.

Наприклад керівник гурткової роботи у смт. Рожнятові пропонує учням тему проєкту «Невідомими куточками нашого краю». Школярам надається два тижні на підготовку цього проєкту. Вони мають продемонструвати у формі візуалізованих презентацій та відеороликів історико-архітектурні, історико-культурні та історико-археологічні пам'ятки рідного краю, які є мальовничими локаціями Рожнятівщини.

Під час цього проєкту учнівський колектив ділиться на невеликі групи – по три учні в одній підгрупі. Школярі розділяють завдання між собою – хто, що робить. В цьому проєкті вони можуть підготувати відеоролик, де один учень показує визначні місця свого краю і подає цікаві факти про визначені локації. У той же час інша дитина може зібрати свідчення у старожилів свого населеного пункту, де може також зняти відео. Респондент розказує про літопис рідного населеного пункту, а учень, вихованець гуртка, має завдання підготувати презентацію, де буде подано матеріал про невідомі сторінки і куточки рідного краю.

Після виконаного завдання кожна підгрупа у рамках проєкту має продемонструвати свою працю на дану тему в рамках роботи гуртка чи факультативу. На цьому етапі в учнів формується вміння виступати перед своїми однокласниками та слухати інших. Під час підбиття підсумків вчитель чи керівник гуртка може нагородити грамотами кращих учнів, вихованців гуртка, за кращий реалізований проєкт. Школярам, яким не вдалося перемогти у цьому конкурсі, педагог має підкреслити, що не потрібно сумувати, оскільки буде ще можливість показати свої кращі здібності і творчість в інших конкурсах та проєктах.

Зараз в школах Рожнятівщини вчителі дедалі частіше дають підготувати учням цікаві презентації про літопис рідного краю. Безумовно, виконання візуалізованої презентації про рідний край має декілька основних цілей: показати здатність школяра самостійно осмислити матеріали підготовленої історико-краєзнавчої роботи, систематизувати їх і викласти в доступній для сприйняття формі; виявити комунікаційні здібності автора під час викладення основних положень, а також відповідей на запитання та участі в загальній дискусії; сформувати вміння школяра працювати з комп'ютерною технікою і відповідним програмним забезпеченням для показу презентацій тощо.

Так, вчителі в смт. Рожнятів можуть давати завдання учням 11-го класу – підготувати презентації на тему «Історія невідомих куточків вашого рідного краю в період 1980-х рр.». На підготовку цієї роботи дається чотири дні. Після цього кожен учень на уроці з історії України представляє свою роботу і розказує цікаві виявлені факти про рідний край у досліджуваний період. На уроці ведеться дискусія, хто що знайшов і виявив. Виконання цієї роботи дозволяє учням стати дослідниками, проявити свої здібності і творчість у розробці презентації, а також вільно висловлювати свої думки з даної теми.

Після відвідання музею вчитель може також запропонувати учням в оповідній формі розповісти про мандрівку у далеке минуле краю. Основу

сучасних вимог до уроків з історії краю становлять: різноманітність форм і методів з акцентом на самостійний шлях здобуття знань; групове навчання і диференційований підхід; оптимальність вибору типу уроку відповідно до обсягу, змісту краєзнавчого матеріалу.

Безпосереднє значення для комплексного вивчення рідного краю займають краєзнавчі вікторини. Школярі мають змогу завдяки цій груповій формі позакласної гурткової роботи глибоко ознайомитись з історією свого краю, вивчаючи його літопис від найдавніших часів до сьогодення, дізнатись про найбільш відомі або малознані пам'ятки археології, архітектури, культури. Краєзнавчі вікторини також знайомлять школярів з природними особливостями рідного краю: пам'ятками природи, рельєфом, кліматом. Це дає можливість більше дізнатись про традиційну культуру, побут, звичаї і традиції своїх односельчан [121, с. 115].

У сьогоденнішніх школах на уроках з історії та суспільствознавчих предметів необхідно впроваджувати аспекти усної історії, оскільки це «жива» історія, що надає шанс дітям послухати достовірну інформацію про події з перших уст, які траплялися у минулому житті. Це, так би мовити, полегшує перебороти відстань між старшим і молодшим покоління, де навчить школярів цінувати тих старожилів села, що пережили не легкі періоди свого життя у молодості, вже в умовах радянської тоталітарної дійсності 1950–1980-х рр.

Вчителі історії можуть покликати під час позакласного заходу або на урок жителів, які пам'ятають з дитинства лихоліття Другої світової війни, брали участь у творенні колгоспно-радгоспного радянського життя. Також розповісти все у зрозумілій формі, що вони пережили, натомість аби учні слухали чи читали подекуди досить нелегку для сприйняття інформацію із шкільних підручників. Безперечно, що учню буде цікавіше послухати від тих людей, які пережили той період і подивитися старі фотографії, щоб зрозуміти яке було тогочасне життя.

Учневі можна запропонувати виконати завдання – зібрати свідчення і спогади у старожилів сіл Рожнятівщини. Це дасть можливість побачити та почути історію такою, якою вона була насправді та зрозуміти її простою мовою простих мешканців. Старші люди були свідками радянського періоду, з ними вільно можна буде поговорити «в живу», які були реальні реалії тогочасної радянської тоталітарної правдою. Буде цікаво від них довідатися про те, яка була насправді тогочасна радянська культура, традиції, освіта, сільськогосподарське життя людей та безліч інших цікавих фактів, що пов'язані з історії кожнісіньким населеним пунктом краю. Треба так само зрозуміти і те, що багато старожилів можуть з переживанням розповідати про історію свого сімейного чи родинного життя. Це, певна річ, буде оригінальною прикрасою у зібраному матеріалі школярем з усної історії тої епохи.

Матеріали «живої» історії потрібно використовувати у роботі шкільного музею. Вдалим є і запрошення старожилів свого села у музей закладу загальної середньої освіти, а також можна там і проводити респондентське опитування чи спілкування. Оскільки поруч перебувають експоновані речі, які, можуть бути своєрідними учасниками радянської тоталітарної дійсності і лихоліть Другої світової війни. Варто почути все те, що можуть сказати старші люди, а не лише те що можемо традиційно чуємо від вчителя історії чи від екскурсовода.

Цікавим сегментом усно-пісенної творчості є збереження шкільного музею може стати пісенний наратив, оригінальна пісенна скарбниця Івано-Франківської Бойківщини, зокрема й Рожнятівщини. Адже відомо, що будучи в радянському колгоспі чи радгоспі другої половини 1940-х –1980-х рр., жителі краю співали народні пісні. А ці пісні, які творили тогочасну радянську дійсність, слід школярам записати і передати в архів шкільної бібліотеки чи шкільного музею.

Таким чином, підсумок нашого дослідження можна також впроваджувати у різноманітні ділянки навчального процесу з історії України,

шкільного краєзнавства та позакласної гурткової роботи. Для цього є різноманітні види і форми робіт, які може запропонувати вчитель історії чи керівник гуртка своєму учню чи вихованцю. З таких видів і форм роботи можна виокремити: краєзнавчі учнівські конференції, ведення лекторію у шкільному або громадському краєзнавчому музеї, шкільні експедиції, екскурсії. Така пізнавальна праця є посилюююю, посилює у школярів рівень національної самосвідомості, патріотичності, поваги до односельчан, поглиблює зацікавлення до вивчення історії рідного краю.

ВИСНОВКИ

Отже, жителі Рожнятівщини у 1944–1991 рр. пройшли тернистий шлях свого розвитку, відчувши справжній «колерит» творення колгоспно-радгоспного життя, будівництва радянського «казармового» соціалізму, трансформування в культурно-освітній галузі 1950–1980-х рр., дух національно-культурного навіювання другої половини 1980-х – початку 1990-х рр.

Нижня межа дослідження – 1944 р. – була вибрана не помилково, тому що зі пробудження влади перших «совітів» істотно змінилася система соціально-економічного та суспільно-політичного буття мешканців краю. На переміну елементам приватного господарювання і певної лібералізації політичного і національно-культурного життя, що формувалися за часів домінування Другої Речі Посполитої (допускалася діяльність українських культурно-просвітницьких та молодіжних товариств «Сокіл», «Каменярі», «Луг», «Просвіта», «Союз Українок», «Рідна школа», «Сільський господар» і партій УСРП, УНДО та ін.), прийшла культивована зверху сталінським тоталітарним режимом вимоглива система радянського контролю. Так само було заборонено всі українські організації та політичні партії, культурно-просвітницькі, молодіжні, економічні, освітні товариства, що діяли у міжвоєнний період. Однак з позитивних заходів нової влади слід виділити творення безплатної системи освіти та здоров'я, у деякій мірі помічалася українізація на території краю офіційних органів влади.

З початком німецько-радянської війни що відбувалася протягом 1941–1945 рр. та в 1941 р. окупацією нацистами влітку території Рожнятівщини здійснювалася суспільна трансформація відносин. Правда кажучи, нацистська влада з досвіду організації діяльності «совітами» залишила окремі елементи. Так, сателіти та німці не мали бажання ліквідувати колгоспи – творіння радянського «казармового» соціалізму. Водночас, здійснювалося певне пом'якшення в соціальній і національно-культурній

сфері: відновлена робота осередків освітніх і культурно-просвітницьких товариств на території Рожнятівщини на подібі «Просвіта», «Союз українок», «Рідна школа». З новими обертами розгорталося церковно-релігійне життя краю, у певний час було заборонене радянською владою.

Проте слід ствердити і про безжалісний грабунок матеріальних ресурсів Рожнятівщини, за вивезення реманенту, продовольства, живої робочої сили («остарбайтерів») до Німеччини. Важливою сторінкою є, певна річ, важкий шлях, що очікував жителів Рожнятівщини на вимушених роботах у Німеччині, що, бувало, в неможливих умовах працювали на заводах, підприємствах, фабриках, приватних господарствах німецьких латифундистів та багатіїв. Тут вдало і подальшому збирати спогади старожилів сіл Рожнятівського району про знаходження їхніх родичів на вимушених роботах у Німеччині.

Завершення Другої світової війни було безліч суб'єктивних та об'єктивних неприємних наслідків – загибель тисяч наших краян на фронтах війни, голод 1946–1947 рр. (у частковій мірі зачипило населених пунктів Рожнятівщини), виселення і переслідування сімей «ворогів» народу до Середньої Азії і Сибіру, яким давали обвинувачення в участі їхніх родичів до діяльності в лавах УПА і ОУН.

У кінці 1940-х рр. з поверненням радянської влади у краї помічаються серйозні перемини соціально-економічного характеру. Розгорталася в 1947–1948 рр. новітня форма закріпачення селянства, де створюються перші колгоспи. Поміж них – колгосп в смт. Рожнятів «Нове життя», після якого чи не в кожнісенькому селі краю запроваджувалися колективні господарства. Над новими господарствами з боку радянської влади проводився пильний контроль за їхньою роботою. З кожним роком у радгоспах і колгоспах району посилювався фронт весняних польових робіт. Однак трудівники господарств не постійно вчасно могли здійснити плани весняних робіт, тому іноді через це зазнавали репресій.

Нового формату набула діяльність медичних, культурних та освітніх закладів Рожнятівського району. В 1950–1980-х рр. помічалася надмірна ідеологізація соціального та освітнього фронту життя мешканців краю. Проте, на нашу думку, все це не применшувало вартість (це не в грошовому еквіваленті) і якість тогочасної культури, медицини, освітнього життя. Слід теж підтвердити, що лише в радянський час в великій мірі була заснована соціальна інфраструктура краю, що зустрічається й по сьогодні. У 1970–1980-х рр. це будівництво нових будинків культури, медичних закладів, шкіл, бібліотек тощо.

Певна річ, за цим всім спостерігався великий контроль, насамперед через діяльність профспілкових організацій, що стежили за працею всіх закладів району. Своєрідна уважність урядових органів влади відчувалася в сфері культурно-освітній, де персонально у школах краю систематично здійснювалася пропагандистська робота. Радянська влада давала школярам і «родзинки» відпочинку через діяльність дитячих літніх таборів у селах Ріпне, Ясень, Спасі, Перегінську та в других населених пунктах Рожнятівського району. Здійснювалися теж масові культосвітні заходи – фестивалі, концерти та ін.

У другій половині 1980-х рр. в передумовах горбачовської «перебудови» відзначилася національно-культурним навіюванням не тільки всієї України, а й особисто нашого краю. Крізь лібералізацію національно-культурного та суспільно-політичного життя розкриваються українські новітні громадсько-культурні та політичні організації – Товариство української мови імені Т. Шевченка, Народний рух України за перебудову, «Меморіал», «Просвіта» та ін. Їхні центри почали працювати і на території Рожнятівщини. Якраз представники всіх організацій були активістами щодо вшанування знаменних періодів з історії України вже наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр., вони були на принципах перших демократичних виборів у 1990 р. усіх рівнів влади в СРСР. І саме допомогою їхньої роботи є певна частка в тому, що було проголошено незалежність України вже в серпні 1991 р..

Безумовно, всі охоплені у нашому дослідженні події і факти з історії рідного краю необхідно донести учням на уроках історії і суспільствознавчих дисциплін та в позаурочний час, як закладах позашкільної освіти так і в закладах загальної середньої освіти. Слід залучати складові підсумки нашої роботи для написання в рамках МАН України під керівництвом вчителя пошуково-дослідницьких робіт і учнівських науково-дослідницьких та в багатьох інших закладів позашкільної освіти (Центр національно-патріотичного виховання учнівської молоді, Центр дитячої творчості, Центр краєзнавства і туризму учнівської молоді), проведення і підготовки шкільних експедицій, проводити усне опитування старожилів села з школярами, організації роботи гуртків, застосування матеріалів шкільного музею для пропагування досліджуваної проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

І. Архівні матеріали

Державний архів Івано-Франківської області

(Держархів Івано-Франківської обл.)

Ф. 2. Станіславське воєводське управління місто Станіслав. Відділ суспільно-політичний (СП).

Оп. 3.

1. Спр. 157. Листування з Долинським повітовим староством затвердження і реєстрації гуртків Українського націоналістичного товариства «Рідна школа» в селах повіту. 135 арк.
2. Спр. 159. Листування з Долинським повітовим староством про ліквідацію гуртків Українського націоналістичного товариства «Рідна школа» в селах Рожнятів і Тростянець. 10 арк.

Ф. Р-3. Відділ народної освіти Виконавчого комітету Івано-Франківської обласної ради депутатів трудящих.

Оп. 6.

3. Спр. 5. Звіт, довідки, інформації та листування про хід ліквідації неписьменності серед дорослого населення станом на листопад 1958 року.

Ф. 359. Семикласна школа в с. Рожнятів Долинського повіту Станіславського воєводства.

Оп. 1.

4. Спр. 1. Свідоцтва учасників освіти за 1937–1938 роки. 5 арк.

Ф. Р-401. Виконавчий комітет Рожнятівської районної Ради депутатів трудящих, смт. Рожнятів Рожнятівського району Івано-Франківської області.

Оп. 1.

5. Спр. 116. Протокол дев'ятої сесії районної Ради депутатів трудящих. 4 січня 1957 р. 20 арк.
6. Спр. 190. Протокол восьмої сесії районної Ради депутатів трудящих. 29 червня 1962р. 62 арк.

7. Спр. 226. Листування з облвиконкомом по сільському господарству за 1962 р. 28 арк.
8. Спр. 229. Протоколи сесій районної Ради депутатів трудящих 1965 р. 125 арк.
9. Спр. 268. Матеріали до протоколів сесій районної ради депутатів трудящих за 1966 р. 127 арк.
10. Спр. 337. Інформації довідки та листування про виконання постанов, рішень вищестоящих органів 1967 р. 46 арк.
11. Спр. 395. Протоколи засідань виконкому районної Ради депутатів трудящих 1969 р. 145 арк.
12. Спр. 496. Протоколи засідань виконкому районної Ради депутатів трудящих 1971 р. 78 арк.
13. Спр. 574. Інформація про роботу в справах про роботу неповнолітніх. 14 арк.
14. Спр. 711. Протоколи засідань постійних комісій побутового обслуговування населення, по промисловості транспорту і зв'язку, соціально-культурні, охороні здоров'я, соціальному забезпеченні, по соціальній законності, по шляховому будівництві районної Ради депутатів трудящих за 1975-1977 рр. 237 арк.
15. Спр. 712. Протоколи засідань постійних комісій по торгівлі, громадському харчуванні, по сільському господарстві, планово-бюджетній комісії, в справах з молоддю районної Ради депутатів трудящих за 1975-1977 рр. 189 арк.
16. Спр. 895. Матеріали до протоколів сесій до районної Ради за 1980 рік. Том № 1. 301 арк.
17. Спр. 926. Протоколи дільничних виборчих комісій про результати голосування по виборах до районної Ради за 1980 рік. 86 арк.
18. Спр. 1194. Документи плани, протоколи, довідки постійної комісії по народній освіті. 68 арк.

19. Спр. 1151. Протоколи зборів громадських організацій трудових колективів про висунення кандидатів у депутати. 184 арк.
20. Спр. 1222. Протоколи дільничних виборчих комісій про результати голосування на виборах 1990 р. 125 арк.

Оп. 2.

21. Спр. 3. Рішення звужених засідань райвиконкому і документи до них за 1965 р. 75 арк.
22. Спр. 8. Рішення звужених засідань райвиконкому і документи до них за 1970 р. 44 арк.
23. Спр. 16. Рішення звужених засідань райвиконкому і документи до них за 1978 р. 9 арк.

Ф. Р-402. Відділ народної освіти виконавчого комітету Рожнятівської районної Ради депутатів трудящих Станіславської області.

Оп. 1.

24. Спр. 22. Списки вчителів шкіл району на 5 вересня 1946 року. 21 арк.

II. Спогади очевидців подій

25. Локатир М. «Так, я – українка! І цим горджусь» [Спогади 81-річної рожнятівчанки Магдалини Мельничук про участь в нац.-визв. Змаганнях]. *Новини Підгір'я*. 2009. 22 серп. (№38). С. 1.
26. Народний рух Рожнятівщини: події, факти, спогади: [до 25-річчя утворення Народного Руху України]. Рожнятівська центральна районна бібліотека; [уклад. Г. М. Фреїшин; відп. за вип. М. В. Рибчак]. Рожнятів. 2014. 56 с.
27. Невільницькими дорогами... Спогади жителів Рожнятівщини, вивезених на примусові роботи до третього рейху 1941–1945 рр. Рожнятівська центральна районна бібліотека; [уклад. Фреїшин Г. М., відп. за вип. Рибчак М. В.]. Рожнятів. 2015. 86 с.
28. Нескорена Долинщина. Літопис визвольних змагань. Мартирологи, спогади, документи, фотографії. Книга друга. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2008. 576 с.

29. Рихтицька Д. 30 червня 1941-го Рожнятів: Спогади. *Новий час*. 1995. 24 черв. С. 2.
30. Свідчення Бачкура Миколи Дмитровича. Народився 15.03.1934 р. в с. Спас Рожнятівського району Івано-Франківської області; закінчив 5 класів, вчився у Снятині (Снятинський сільськогосподарській технікум, технік-механік), пенсіонер; проживав у с. Спас Рожнятівського району Івано-Франківської області;. Записано Дичкевич О. В. 15.02.2020 р. 3 арк.

III. Опубліковані матеріали

31. Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / Відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. Том. 2. Книга 1 (1939 – 1945). Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2009. 600 с.
32. Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / Відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. Том. 2. Книга 2 (1945 – 1946). Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2010. 696 с.
33. Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / Відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. Том. 2. Книга 3 (1948 – кінець 1950-х рр.). Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2009. 900 с.

IV. Монографії і статті

34. Абрамов С. Школа і сім'я. *Нові горизонти*. 1965. 18 груд. С. 2.
35. Адамович В. Плюси і мінуси господарювання. *Нові горизонти*. 1974. 28 лют. С. 2.
36. Бартків В. Зберегти унікальність бойківських традицій та культури. *Новини Підгір'я*. 2012. 25 трав. (№21). С. 3.
37. Бернатович Б. Піклуємось про здоров'я дітей. *Нові горизонти*. 1972. 26 груд. С. 3.
38. Вацеба Я. Горіти фестивальному вогнику. *Нові горизонти*. 1974. 30 лист. С. 3.

39. Весна квапить. *Нові горизонти*. 1965. 17 квіт. (№8). С. 1.
40. Виховувати активних будівників комунізму з доповіді першого секретаря райкому Компартії України М. П. Пригородського на серпневій конференції вчителів. *Нові горизонти*. 1980. 28 серп. (№104). С. 2.
41. Візьмемо нові трудові рубежі! Звернення учасників районної наради передовиків сільського господарства до всіх колгоспників, працівників радгоспів, механізаторів, спеціалістів сільського господарства Рожнятівського району. *Нові горизонти*. 1965. 28 груд. С. 1.
42. Вітенко М. Колективізація на території західних областей УРСР на початку Другої світової війни (17 вересня 1939 р. – 22 червня 1941 р.). *Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*. 2013. Ч. 22–23. С. 245–251.
43. Волинець І. Якою має бути МАНівська робота. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2006. (№10). С. 10–12.
44. Галич О. Клуби і виховання молоді. *Нові горизонти*. 1976. 1 лип. (№78). С. 4.
45. Героїчні дні: (з подій 1944-го). *Вісті Бойківщини*. 1994. 23 лип. С. 1.
46. Гогільчин О. Плюси і мінуси. *Нові горизонти*. 1973. 27 жовт. С. 2.
47. Годованець З. «Голос народу – то голос Божий». У скорботі райцентрівський майдан відзначив День Соборності та Свободи України. *Новини Підгір'я*. 2014. 24 січ. (№4). С. 1.
48. Горохівська Я. Вивчення історії рідного краю у 7-9 класах загальноосвітніх шкіл. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2007. № 23. С. 69–72.
49. Господар Колгоспу. *Нові горизонти*. 1967. 19 січ. (№9). С. 1.
50. Гринів І. Становлення колективу райоб'єднанню «Сільгоспхімія» – 11 років. *Вільне слово*. 1990. 6 груд. С. 1.
51. Гуліватий Б. Шкільний музей історії села. *Нові горизонти*. 1990. 29 берез. (№39). С. 4.

52. Добре готуватись до нового навчального року (Із сесії районної Ради депутатів трудящих). *Нові горизонти*. 1965. 22 трав. С. 3.
53. Долішна О. А звали його «Русланом»...: [про вояка ОУН-УПА з Рожнятівщини В. Кузя]. *Новини Підгір'я*. 1995. 8 лип. С. 2.
54. Звіти і вибори в колгоспах. *Нові горизонти*. 1973. 3 лют. (№15). С. 1.
55. Зубенко В. Краєзнавство виховує школярів. *Нові горизонти*. 1967. трав. С. 3.
56. Іванів Б. «Пролісок». *Нові горизонти*. 1984. 3 лип. (№79). С. 4.
57. Карамішев А. В інтересах держави, колгоспів та радгоспів. *Нові горизонти*. 1965. 4 трав. С. 3.
58. Кіндрат М. Вище ефективність культосвітньої роботи. *Нові горизонти*. 1983. 29 січ. (№13). С. 2.
59. Кіндрат М. Школа на новому етапі з серпневої конференції вчителів району. *Нові горизонти*. 1985. 27 серп. С. 3.
60. Клименко Г. Думи партії – в наших ділах. *Нові горизонти*. 1965. 1 квіт. С. 1.
61. Ковальчук М. Нині ми вільний і сильний духом український народ: [до УПА]. *Новини Підгір'я*. 2010. 22 жовт. (№49-50). С. 2.
62. Ковбасенко Л. І. Становлення Малої академії наук України. *Обдарована дитина*. 2003. (№4). С. 6–12.
63. Коломиян І. «Нехай всі видят, нехай всі чують як ся лемки бавлят, співають й танцюють». *Новини Підгір'я*. 2012. 24 лют. (№8). С. 1.
64. Красниця І. Джерело добробуту колгоспників. *Нові горизонти*. 1966. 13 вер. С. 3.
65. Кузюк М. З плином часу їх подвиг не померкне. *Новини Підгір'я*. 2010. 15 трав. (№23). С. 1.
66. Кузюк М. «Мені не довелося потрапити на фронт»: [про 83-річного майора у відставці Олександра Романюка жителя Рожнятова]. *Новини Підгір'я*. 2010. 8 трав. (№22). С. 2.

67. Кузюк М. Молодість, обпалена атомом [26 квітня – День Чорнобильської трагедії]. *Новини Підгір'я*. 2009. 25 квіт. (№19). С. 2.
68. Кузюк М. На Рожнятівщині відзначено День соборності України. *Новини Підгір'я*. 2010. 30 січ. (№5). С. 1.
69. Кузюк М. Роком пам'яті не стерти... У районі урочисто відзначено День примирення та 70-річчя Перемоги у Другій світовій війні над нацизмом. *Новини Підгір'я*. 2015. 15 травня (№19). С. 1.
70. Лесюк О. Освіта: роки, події, імена: [освіта Рожнятівщини 40–50-х рр. ХХ ст.]. *Новини Підгір'я*. 2008. 4 жовт. (№39). С. 2.
71. Львович Я. Учасник штурму рейхстагу: [М. С. Абрамович з Рожнятова]. *Вільне слово*. 1991. 9 трав. С. 2.
72. Михайлів Л. XII районна конференція товариства «Знання». *Нові горизонти*. 1984. 20 груд. (№152). С. 4.
73. Мозговий І. Стержневе питання. *Нові горизонти*. 1967. 22 серп. С. 2.
74. Мороз В. Навчанню – високу ефективність. *Нові горизонти*. 1980. 29 січ. С. 2.
75. Навчання і виховання – невіддільні. *Нові горизонти*. 1983. 30 серп. (№104). С. 1.
76. Наказ М. У. Про затвердження Положення про Малу академію наук учнівської молоді: від 09.02.06 № 90. МОН України Наказ. Інформаційний збірник. 2006. № 8–9. С. 50–64.
77. «Нас єднає одне коріння» [У Польщі підписано договір про партнерське співробітництво між гміною Моронг і Рожнятівським районом]. *Новини Підгір'я*. 2009. 3 жовт. (№47-48). С. 1.
78. Обушак О. Підсумки зобов'язують (У системі партійної освіти). *Нові горизонти*. 1973. 31 трав. С. 2.
79. Партійне керівництво комсомолом. *Нові горизонти*. 1974. 16 трав. С. 1.
80. Партійній освіті – високу дієвість. *Нові горизонти*. 1983. 23 серп. (№101). С. 2–3.
81. Піонерське літо. *Нові горизонти*. 1965. 22 черв. (№36). С. 1.

82. Подоляк О. Трудовий ритм. *Нові горизонти*. 1965. 18 груд. С. 2.
83. Попович М. Поліпшити роботу закладів культури. *Нові горизонти*. 1970. 3 листоп. С. 3.
84. Почуття єдності в наших серцях: [до 92-ї річниці соборності України]. *Новини Підгір'я*. 2011. 28 січ. (№5). С. 1.
85. Приведемо в дію всі резерви! Соціалістичні зобов'язання працівників сільського господарства Рожнятівського району на 1966 рік. *Нові горизонти*. 1966. 6 січ. С. 3.
86. Про заходи по дальшому розвитку фізичної культури і спорту. *Нові горизонти*. 1966. 27 серп. (№102). С. 1.
87. Прокопчук В. Деякі аспекти теорії і методології шкільного краєзнавства. *Краєзнавство*. 2011. №3. С. 29–35.
88. Рабуцький С. Для здорового відпочинку дітей. *Нові горизонти*. 1965. 18 трав. С. 3.
89. Рожнятівщина: хроніка незалежності. *Новини Підгір'я*. 2011. 22 лип. (№30). С. 3.
90. Рожнятівщина: хроніка незалежності. *Новини Підгір'я*. 2011. 29 лип. (№31). С. 3.
91. Савчук В. Сіяти так, як тракторист Павло Курташ зростає трудова напруга. Веде перед на сівбі колгосп «Прогрес». *Нові горизонти*. 1965. 22 квіт. С. 3.
92. Сагайдак А. Реалізувати шкільну реформу. *Нові горизонти*. 1984. 30 серп. С. 2.
93. Святкування 20-річчя Великої Перемоги в районі. *Нові горизонти*. 1965. 11 трав. С. 2.
94. Семенчук В. Дорогами війни. *Нові горизонти*. 1965. 27 квіт. С. 3.
95. Сільська художня самодіяльність. *Нові горизонти*. 1983. 26 лют. (№25). С. 1.
96. Сокульський З. Клуби – школа культури. *Нові горизонти*. 1967. 14 лют. С. 3.

97. Соціалістичні зобов'язання трудящих Рожнятівського району на 1974 рік. *Нові горизонти*. 1974. 5 лют. (№16). С. 2.
98. Стамат З. 9 травня об'єднає покоління. *Новини Підгір'я*. 2010. 1 трав. (№21). С. 1.
99. Тацакович Т. Система виховання. *Нові горизонти*. 1968. 10 груд. С. 2.
100. Тютін В. Передові і відстаючі. Дострокова виконаємо піврічний план продажу молока і м'яса державі. *Нові горизонти*. 1965. 1 квіт. С. 3.
101. У Рожнятівському районі в школах працюють 185 учителів. *Прикарпатська правда*. 1951. № 74. С. 2.
102. У ці липневі дні 1944 року Радянська Армія визоліла Рожнятів від німецько-фашистських загарбників. *Вільне слово*. 1991. 27 лип. С. 3.
103. Фабуляк М. Атестація вчителів. *Нові горизонти*. 1976. 14 лют. (№20). С. 3.
104. Федоренко Р. Рожнятів: сторінки історії 1939–1990. *Новини Підгір'я*. 2005. 8 жовт. (№39–42). С. 2.
105. Федоришин О. Туга за рідним краєм вічна, невмируща: [про насильну депортацію з українців з Польщі, 70 річниця]. *Новини Підгір'я*. 2015. 6 берез. (№6). С. 4.
106. Чернецький О. Тваринництву – постійну увагу! Причини низьких надоїв. *Нові горизонти*. 1974. 26 жовт. С. 3.
107. Чернявський П. Скоро в поле! Весняні турботи хліборобів. *Нові горизонти*. 1965. 1 квіт. С. 3.
108. Шаповалов О. Вчитель-ентузіаст. *Нові горизонти*. 1968. 24 лют. С. 4.
109. Шпильчин Б. ОУН–УПА на теренах Рожнятівщини. *Новини Підгір'я*. 1993. 31 берез. С. 2.
110. Шпильчин Б. ОУН–УПА на теренах Рожнятівщини. *Новини Підгір'я*. 1993. 10 квіт. С. 2.
111. Шпильчин Б. ОУН–УПА на теренах Рожнятівщини. *Новини Підгір'я*. 1993. 14 квіт. С. 2.

112. Шпильчин Б. ОУН–УПА на теренах Рожнятівщини. *Новини Підгір'я*. 1993. 28 квіт. С. 2.
113. Шпильчин Б. ОУН–УПА на теренах Рожнятівщини. *Новини Підгір'я*. 1993. 8 трав. С. 2.
114. Як народжуються майбутні науковці: [про Малу академію наук України]. *Історія України*. 2008. № 33–34. С. 12–14.
115. Яцківська О. Пластуни вшановують УПА. *Новини Підгір'я*. 2015. 23 жовт. (№42). С. 11.

V. Енциклопедичні видання

116. Історія міст і сіл Української РСР. Івано-Франківська область. Інститут історії АН УРСР. Київ. 1971. 640 с.

VI. Підручники і посібники та історико-краєзнавчі видання

117. Василечко Л. А. Літопис Ціневи. Львів. Видавництво «Тиса». 2009. 190 с.
118. Гончарук Г. І. Народний Рух України. Історія. Одеса: Астропринт. 1997. 380 с.
119. Горан Л. Лоп'янка – чарівне бойківське село. 2006. 132 с.
120. Литвин П. Розповіді про Князівське. Упоряд. С. Литвин. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2011. 483 с.
121. Маланюк Т. З. Краєзнавство і туризм: навчальний посібник. Івано-Франківськ, 2010. 205 с.
122. Михайлів Л. Рожнятів і околиці. Історико-краєзнавча книга. Івано-Франківськ, 2012. 176 с.
123. Нижній Струтин. Історичні нариси. Упоряд. Семків М. М. Івано-Франківськ, «ЛІК», 1998. 104 с.
124. Прокопчук В. С. Шкільне краєзнавство: навчальний посібник. К., 2010. 240 с.
125. Рожнятівщина – край бойківській чарівний. Рожнятів, 2001. 96 с.
126. Сагайдак С. М. Нариси історії села Сваричів Рожнятівського району. 2019. 216 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Протоколи результатів першого туру до виборів Рад народних депутатів в селищі
Рожнятові Рожнятівського району у 1980-х рр.

« 24 » листопада 1980 р.
(дата виборів)

ПРОТОКОЛ дільничної виборчої комісії про результати голосування

виборах до Рожнятівської районної Ради народних депутатів
Рожнятівського району Селище Рожнятівського району області Української РСР

по виборчому округу № 1
ВИБОРЧА ДІЛЬНИЦЯ № 1

(місцезнаходження виборчої дільниці — село, селище, місто, район, область)

Протокол складено дільничною виборчою комісією, затвердженою виконавчим комітетом Рожнятівської районної Ради народних депутатів (написування виконавчого комітету Ради, який затвердив комісію, дата прийняття рішення) 23 грудня 1980 року.

Члени комісії:

голова	<u>Ромченко Іван Григорович</u>	(прізвище, ім'я, по батькові)
1-й заступник	<u>Лозак Іван Дмитрович</u>	
2-й заступник	<u>Сивочука Микола Михайлович</u>	
член	<u>Тресля Микола Григорович</u>	
член	<u>Шаперник Ірина Іванівна</u>	
член	<u>Уманова Валерія Степанівна</u>	
член	<u>Цуцман Оксана Іванівна</u>	
член	<u>Корнубач Зорен Іванович</u>	
член	<u>Мельник Тарна Васильович</u>	
член	<u>Федоренко Даниїл Васильович</u>	
член	<u>Гришко Андрій Миколайович</u>	
член	<u>Гришин Віра Володимирівна</u>	
член	<u>Лашин Миколай Іванович</u>	
член	<u>Стасів Ірина Іванівна</u>	
член	<u>Тобчик Тоддан Михайлович</u>	

Голосування почалося о 6 годині і закінчилося о 22 годині за місцевим часом. Перед початком голосування виборчі скриньки були перевірені і опломбовані (опечатані) членами дільничної виборчої комісії в присутності членів комісії. Виборчі бюлетені видавалися виборним дільничною виборчою комісією на підставі списку виборців по пред'явленню паспортів або інших посвідчень осіб. Під час голосування дільнична виборча комісія поглянула всі бюлетені, а потім відкрила виборчі скриньки і провела підрахунок голосів.

В результаті підрахунку голосів дільнична виборча комісія встановила по виборчій дільниці 1 по виборчому округу:

1. Загальна кількість виборців (встановлюється за основним і додатковим списками виборців)	845
2. Кількість виборців, які одержали виборчі бюлетені (встановлюється шляхом підрахунку відміток в списках виборців про видачу виборчих бюлетенів)	845
3. Кількість виборців, які взяли участь у голосуванні (встановлюється шляхом підрахунку бюлетенів, виявлених у виборчих скриньках)	845
4. Кількість голосів, поданих за кандидата в депутати	845
5. Кількість голосів, поданих проти кандидата в депутати	—
6. Кількість бюлетенів, визнаних недійсними	немає

Прізвище, ім'я, по батькові кандидата в депутати: Іванович Іван

Голова дільничної виборчої комісії: Лозак Іван

Заст. голови дільничної виборчої комісії: Сивочука Микола

Члени дільничної виборчої комісії: Тресля Микола, Шаперник Ірина, Уманова Валерія, Корнубач Зорен, Мельник Тарна, Федоренко Даниїл, Гришко Андрій, Гришин Віра, Лашин Миколай, Стасів Ірина, Тобчик Тоддан

Секретар дільничної виборчої комісії: Тресля Микола

Протокол складено о 23 год. 30 хв. 24 листопада 1980 р.

Джерело [19, арк. 1]: Спр. 926. Протоколи дільничних виборчих комісій про результати голосування по виборах до районної Ради за 1980 рік. 86 арк.

Протоколи результатів першого туру до виборів Рад народних депутатів в селищі Рожнятові Рожнятівського району у 1980-х рр.

2

в 24-го місяця 1980 р.
(дата виборів)

ПРОТОКОЛ

дільничної виборчої комісії про результати голосування

то виборах до Ропеншівської районної Ради народних депутатів
Ропеншівського району Волинської області Української РСР

по виборчому округу № 4

ВИБОРЧА ДІЛЬНИЦЯ № 1
селище Ропеншів
(місцеві адміністрація виборчої дільниці — село, селище,
Ропеншівського району Волинської області Української РСР
місто, район, область)

Протокол складено дільничною виборчою комісією, затвердженою виконавчим комітетом
Ропеншівської районної Ради народних депутатів
(найменування виконавчого комітету Ради, який затвердив комісію)
27 лютого 1980 року
дата прийняття рішення)

складі:

голова комісії	<u>Ромченко</u>	<u>Іван</u>	<u>Тригорович</u>
1-ст. голова комісії	<u>Козак</u>	<u>Іван</u>	<u>Димитрович</u>
2-ст. голова комісії	<u>Самбоцька</u>	<u>Микола</u>	<u>Миколайівна</u>
секретар комісії	<u>Тресе</u>	<u>Миколай</u>	<u>Вітчинський</u>
члени комісії:	<u>Шандрич</u>	<u>Ірина</u>	<u>Іванівна</u>
	<u>Гаманова</u>	<u>Валерія</u>	<u>Федорівна</u>
	<u>Дуцман</u>	<u>Оксана</u>	<u>Васильівна</u>
	<u>Копирбай</u>	<u>Зорин</u>	<u>Іванович</u>
	<u>Мельник</u>	<u>Тарна</u>	<u>Васильівна</u>
	<u>Федоренко</u>	<u>Данилав</u>	<u>Васильович</u>
	<u>Григоріч</u>	<u>Андрій</u>	<u>Миколайович</u>
	<u>Гринишин</u>	<u>Віра</u>	<u>Володимирівна</u>
	<u>Лашини</u>	<u>Миколай</u>	<u>Іванович</u>
	<u>Смаєв</u>	<u>Надія</u>	<u>Іванівна</u>
	<u>Тобин</u>	<u>Тобран</u>	<u>Миколайович</u>

Голосування почалося о _____ годині і закінчилося о _____ годині за місцевим часом. Перед початком голосування всі виборчі скриньки були перевірені і опломбовані (опечатані) головою дільничної виборчої комісії в присутності членів комісії. Виборчі бюлетені видавалися виборним дільничною виборчою комісією на підставі списку виборців по пред'явленню паспортів або іншого посвідчення особи. По закінченні голосування дільнична виборча комісія погосила всі не видані бюлетені бюлетені, а потім відкрила виборчі скриньки і провела підрахунок голосів.

В результаті підрахунку голосів дільнична виборча комісія встановила по виборчій дільниці за виборчим округу:

1. Загальна кількість виборців (встановлюється за основним і додатковим списками виборців)	465
2. Кількість виборців, які одержали виборчі бюлетені (встановлюється шляхом підрахунку відміток в списках виборців про видачу виборчих бюлетенів)	465
3. Кількість виборців, які взяли участь у голосуванні (встановлюється шляхом підрахунку бюлетенів, виявлених у виборчих скриньках)	465
4. Кількість голосів, поданих за кандидата в депутата	465
5. Кількість голосів, поданих проти кандидата в депутата	-
6. Кількість бюлетенів, визнаних недійсними	немає

Прізвище, ім'я, по батькові кандидатів у депутати

<u>Шевчук</u>		
<u>Василь Димитрович</u>	465	

Голова дільничної виборчої комісії: М.С.   Заст. голови дільничної виборчої комісії: М.С.   Секретар дільничної виборчої комісії: М.С.

Члени дільничної виборчої комісії: Тресе, Козак, Самбоцька, Шандрич, Гаманова, Дуцман, Копирбай, Мельник, Федоренко, Григоріч, Гринишин, Лашини, Смаєв, Тобин

Протокол складено в 23 год 30 хв 24-го місяця 1980 р.

Джерело [19, арк. 2]: Спр. 926. Протоколи дільничних виборчих комісій про результати голосування по виборах до районної Ради за 1980 рік. 86 арк.

Протоколи результатів першого туру до виборів Рад народних депутатів в селищі Рожнятові Рожнятівського району у 1980-х рр.

3

« 24 » лютого 1980 р.
(дата виборів)

ПРОТОКОЛ

дільничної виборчої комісії про результати голосування

по виборах до Ропишівської районної Ради народних депутатів
Ропишівського району Івано-Франківської області Української РСР
по виборчому округу № 3

ВИБОРЧА ДІЛЬНИЦЯ № 2
селище Ропишів
Ропишівського району Івано-Франківської області Української РСР
(місцезнаходження виборчої дільниці — село, селище, місто, район, область)

Протокол складено дільничною виборчою комісією, затверджено виконавчим комітетом
Ропишівської районної Ради народних депутатів
(найменування виконавчого комітету Ради, який затвердив комісію, місто, район, область) 2 лютого 1980 року
(дата прийняття рішення)

складі:

голова комісії	<u>Мельник</u>	<u>Лілія Іванівна</u>	<u>Іванівна</u>
заст. голови комісії	<u>Гимин'юк</u>	<u>Леоніда</u>	<u>Миронович</u>
секретар комісії	<u>Курчешова</u>	<u>Віра</u>	<u>Михайлівна</u>
члени комісії:	<u>Гимин'юк</u>	<u>Василь</u>	<u>Федорович</u>
	<u>Жагуч</u>	<u>Машара</u>	<u>Іванівна</u>
	<u>Душка</u>	<u>Микола</u>	<u>Олександрович</u>
	<u>Галамар</u>	<u>Мирослава</u>	<u>Володимирівна</u>
	<u>Семечук</u>	<u>Георг</u>	<u>Іванович</u>
	<u>Тренчук</u>	<u>Воль</u>	<u>Лілія</u>
	<u>Мандерик</u>	<u>Тор</u>	<u>Іванович</u>
	<u>Лой'енецька</u>	<u>Зорька</u>	<u>Миколаївна</u>
	<u>Копирбай</u>	<u>Ганна</u>	<u>Василівна</u>
	<u>Римарчук</u>	<u>Роман</u>	<u>Леонідович</u>
	<u>Цманак</u>	<u>Ольга</u>	<u>Іванівна</u>
	<u>Бойко</u>	<u>Михайло</u>	<u>Іванович</u>

Голосування почалося о _____ годині і закінчилося о _____ годині за місцевим часом. Перед початком голосування в комісії скриньки були перевірені і опломбовані (опечатані) головою дільничної виборчої комісії в присутності членів комісії. Виборчі бюлетені видавалися виборцям дільничною виборчою комісією на підставі списку виборців по пред'явленню паспорта або іншого посвідчення особи. По закінченні голосування дільнична виборча комісія погосила всі не видані виборчі бюлетені, а потім відкрила виборчі скриньки і провела підрахунок голосів.

В результаті підрахунку голосів дільнична виборча комісія встановила по виборчій дільниці за виборчим округу:

1. Загальна кількість виборців (встановлюється за основним і додатковим списками виборців)	412
2. Кількість виборців, які одержали виборчі бюлетені (встановлюється шляхом підрахунку відміток в списках виборців про видачу виборчих бюлетенів)	412
3. Кількість виборців, які взяли участь у голосуванні (встановлюється шляхом підрахунку бюлетенів, виявлених у виборчих скриньках)	412
4. Кількість голосів, поданих за кандидата в депутати	412
5. Кількість голосів, поданих проти кандидата в депутати	—
6. Кількість бюлетенів, визнаних недійсними	—

Прізвище, ім'я, по батькові кандидата в депутати	4. Кількість голосів, поданих за кандидата в депутати	5. Кількість голосів, поданих проти кандидата в депутати
<u>Майко</u>	412	—
<u>Андрій Михайлович</u>	412	—

Голова дільничної виборчої комісії Мельник   Заст. голови дільничної виборчої комісії Гимин'юк   Секретар дільничної виборчої комісії Курчешова

Члени дільничної виборчої комісії: Гимин'юк, Жагуч, Душка, Галамар, Семечук, Тренчук, Мандерик, Лой'енецька, Копирбай, Римарчук, Цманак, Бойко

Протокол складено о 23 год. 30 хв. « 24 » лютого 1980 р.

Джерело [19, арк. 3]: Спр. 926. Протоколи дільничних виборчих комісій про результати голосування по виборах до районної Ради за 1980 рік. 86 арк.

Протоколи результатів першого туру до виборів Рад народних депутатів в селищі Рожнятові Рожнятівського району у 1980-х рр.

" 24 " лютого 1980 р.
(дата виборів)

ПРОТОКОЛ дільничної виборчої комісії про результати голосування

по виборах до Ропеншівської районної Ради народних депутатів (найменування Ради, що обирається) Рад народних депутатів
Ропеншівського району Волинської області (найменування району) області Української РСР
по виборчому округу № 4

ВИБОРЧА ДІЛЬНИЦЯ № 4

селище Ропеншів
(місцезнаходження виборчої дільниці — село, селище, місто, район, область) Української РСР

Протокол складено дільничною виборчою комісією, затвердженою Волинським комітетом Ропеншівської районної Ради народних депутатів (найменування виконавчого комітету Ради, який затвердив комісію)

" 24 " лютого 1980 року
(дата прийняття рішення)

У складі:

Голова комісії	<u>Мельник</u>	<u>Ліна</u>	<u>Гванівна</u>
Заст. голови комісії	<u>Акимчик</u>	<u>Торис</u>	<u>Миконович</u>
Секретар комісії	<u>Гудименко</u>	<u>Віра</u>	<u>Михайлівна</u>
Члени комісії:	<u>Акимчик</u>	<u>Торис</u>	<u>Тодорович</u>
	<u>Ткачук</u>	<u>Тамара</u>	<u>Тосемівна</u>
	<u>Душка</u>	<u>Микола</u>	<u>Омельничук</u>
	<u>Тамара</u>	<u>Мирослава</u>	<u>Володимирівна</u>
	<u>Семечук</u>	<u>Торис</u>	<u>Ганович</u>
	<u>Тренчук</u>	<u>Торис</u>	<u>Ліна</u>
	<u>Мандрик</u>	<u>Торис</u>	<u>Гванович</u>
	<u>Лойницька</u>	<u>Зорена</u>	<u>Миколаївна</u>
	<u>Кочурба</u>	<u>Таня</u>	<u>Василівна</u>
	<u>Рибарчук</u>	<u>Торис</u>	<u>Леонідович</u>
	<u>Штаня</u>	<u>Ольга</u>	<u>Гванівна</u>
	<u>Торис</u>	<u>Микола</u>	<u>Гванович</u>

Голосування почалося о _____ годині і закінчилося о _____ годині за місцевим часом. Перед початком голосування в виборчих скриньках були перевірені і опломбовані (опечатані) головами дільничної виборчої комісії в присутності членів комісії. Виборчі бюлетені видавалися виборцям дільничною виборчою комісією на підставі списку виборців по пред'явленню паспорта або іншого посвідчення особи. По закінченні голосування дільнична виборча комісія погасила всі не видані бюлетені, а потім відкрила виборчі скриньки і провела підрахунок голосів.

В результаті підрахунку голосів дільнична виборча комісія встановила по виборчій дільниці по виборчому округу:

1. Загальна кількість виборців (встановлюється за основним і додатковим списками виборців)	658	вибо
2. Кількість виборців, які одержали виборчі бюлетені (встановлюється шляхом підрахунку відміток в списках виборців про видачу виборчих бюлетенів)	658	
3. Кількість виборців, які взяли участь у голосуванні (встановлюється шляхом підрахунку бюлетенів, виявлених у виборчих скриньках)	658	ска
4. Кількість голосів, поданих за кандидата в депутати	658	Воп
5. Кількість голосів, поданих проти кандидата в депутати	—	
6. Кількість бюлетенів, визнаних недійсними	немає	

Голова дільничної виборчої комісії Мельник   Заст. голови дільничної виборчої комісії Акимчик   Секретар дільничної виборчої комісії Ткачук

Члени дільничної виборчої комісії: Тренчук, Мандрик, Лойницька, Кочурба, Рибарчук, Штаня, Торис

Протокол складено о 23 год. 30 хв. " 24 " лютого 1980 р.

Джерело [19, арк. 4]: Спр. 926. Протоколи дільничних виборчих комісій про результати голосування по виборах до районної Ради за 1980 рік. 86 арк.

**Протокол дільничної виборчої комісії про результати голосування до
Ради народних депутатів (перший тур) в смт. Рожнятів
Рожнятівського району 4 березня 1990 р.**

4 березня 1990 р.
(дата виборів)

ПРОТОКОЛ

дільничної виборчої комісії
про результати голосування

у виборах депутатів Рожнятівської районної Ради народних депутатів смт. Рожнятів, Рожнятівський район, Івано-Франківська область Української РСР
(найменування Ради, яка обирається) (місто, район, область)

по виборчому округу № I

Виборча дільниця № I

смт. Рожнятів
(місце знаходження виборчої дільниці — село, селище, місто, район, область)

Рожнятівського району Івано-Франківської області Української РСР

В результаті підрахунку голосів дільнична виборча комісія встановила по виборчій дільниці по виборчому округу:

- Загальна кількість виборців на дільниці (встановлюється за списком виборців) 954
- Кількість виборців, які одержали виборчі бюлетені і передали закриті конверти (встановлюється шляхом підрахунку відміток у списку виборців про видачу виборчих бюлетенів) 824
- Кількість виборців, які взяли участь в голосуванні (встановлюється шляхом підрахунку бюлетенів, виявлених у виборчих скриньках і закритих конвертах) 824

Прізвище, ім'я, по батькові кандидатів у депутати (в алфавітному порядку)	4. Кількість голосів, поданих за кандидата в депутати	5. Кількість голосів, поданих проти кандидата в депутати
Бурда Марія Йосипівна	194	586
Подорожнюк Марія Михайлівна	156	624
Гренчук Богдана Василівна	246	534

Джерело [22, арк. 1]: Спр. 1222. Протоколи дільничних виборчих комісій про результати голосування по виборах 1990 р. 125 арк.

**Протокол дільничної виборчої комісії про результати голосування до
Ради народних депутатів (другий тур) в смт. Рожнятів
Рожнятівського району 18 березня 1990 р.**

68

18 березня 1990 р.
(дата виборів)

ПРОТОКОЛ

дільничної виборчої комісії
про результати голосування

Рожнятівської районної Ради народних депутатів
(найменування Ради, яка обирається)

с.м.т. Рожнятів, Рожнятівський район, Івано-Франківська область
(місто, район, область)

по виборчому округу № I

Виборча дільниця № I

с.м.т. Рожнятів

Рожнятівського району Івано-Франківської області
(місце знаходження виборчої дільниці — село, селище, місто, район, область) Української РСР

В результаті підрахунку голосів дільнична виборча комісія встановила по виборчій дільниці або виборчому округу:

- Загальна кількість виборців на дільниці (встановлюється за списком виборців) 913
- Кількість виборців, які одержали виборчі бюлетені і передали закриті конверти (встановлюється шляхом підрахунку відміток у списку виборців про видачу виборчих бюлетенів) 344
- Кількість виборців, які взяли участь в голосуванні (встановлюється шляхом підрахунку бюлетенів, виявлених у виборчих скриньках і закритих конвертах) 344

Прізвище, ім'я, по батькові кандидатів у депутати (в алфавітному порядку)	4. Кількість голосів, поданих за кандидата в депутати	5. Кількість голосів, поданих проти кандидата в депутати
Бурда Марія Йосипівна	123	214
Тренчук Богдана Василівна	153	184

Джерело [22, арк. 68]: Спр. 1222. Протоколи дільничних виборчих комісій про результати голосування по виборах 1990 р. 125 арк.

**Протокол дільничної виборчої комісії про результати голосування до
Ради народних депутатів (перший тур) в смт. Рожнятів
Рожнятівського району 4 березня 1990 р.**

4 березня 1990 р.
(дата виборів)

ПРОТОКОЛ

дільничної виборчої комісії
про результати голосування

у виборах депутатів Рожнятівської районної Ради народних депутатів смт. Рожнятів, Рожнятівський район, Івано-Франківська область (найменування Ради, яка обирається) (місто, район, область) Української РСР

по виборчому округу № 2

Виборча дільниця № 1

смт. Рожнятів (місце знаходження виборчої дільниці — село, селище, місто, район, область) Української РСР

Рожнятівського району Івано-Франківської області

В результаті підрахунку голосів дільнична виборча комісія встановила по виборчій дільниці по виборчому округу:

- Загальна кількість виборців на дільниці (встановлюється за списком виборців) 769
- Кількість виборців, які одержали виборчі бюлетені і передали закриті конверти (встановлюється шляхом підрахунку відміток у списку виборців про видачу виборчих бюлетенів) 659
- Кількість виборців, які взяли участь в голосуванні (встановлюється шляхом підрахунку бюлетенів, виявлених у виборчих скриньках і закритих конвертах) 659

Прізвище, ім'я, по батькові кандидатів у депутати (в алфавітному порядку)	4. Кількість голосів, поданих за кандидата в депутати	5. Кількість голосів, поданих проти кандидата в депутати
Лоп"янецький Володимир Степанович	320	308
Русин Василь Михайлович	199	429

Джерело [22, арк. 2]: Спр. 1222. Протоколи дільничних виборчих комісій про результати голосування по виборах 1990 р. 125 арк.

**Протокол дільничної виборчої комісії про результати голосування до
Ради народних депутатів (перший тур) в смт. Рожнятів
Рожнятівського району 4 березня 1990 р.**

4 березня 1990 р.
(дата виборів)

ПРОТОКОЛ

дільничної виборчої комісії
про результати голосування
Рожнятівської районної Ради народних депутатів
(найменування Ради, яка обирається)
смт. Рожнятів, Рожнятівський район, Івано-Франківська область
(місто, район, область)
Української РСР

по виборчому округу № 3

Виборча дільниця № 2

смт. Рожнятів
(місце знаходження виборчої дільниці — село, селище, місто, район, область)
Івано-Франківської області
Української РСР

В результаті підрахунку голосів дільнична виборча комісія встановила по виборчій дільниці по виборчому округу:

- Загальна кількість виборців на дільниці (встановлюється за списком виборців) 1127
- Кількість виборців, які одержали виборчі бюлетені і передали закриті конверти (встановлюється шляхом підрахунку відміток у списку виборців про видачу виборчих бюлетенів) 1008
- Кількість виборців, які взяли участь в голосуванні (встановлюється шляхом підрахунку бюлетенів, виявлених у виборчих скриньках і закритих конвертах) 1008

Прізвище, ім'я, по батькові кандидатів у депутати (в алфавітному порядку)	4. Кількість голосів, поданих за кандидата в депутати	5. Кількість голосів, поданих проти кандидата в депутати
Духович Мирослав Богданович	195	704
Паламар Едуард Романович	62	837
Юречко Ярослав Іванович	278	621

Джерело [22, арк. 3]: Спр. 1222. Протоколи дільничних виборчих комісій про результати голосування по виборах 1990 р. 125 арк.

**Протокол дільничної виборчої комісії про результатів голосування до
Ради народних депутатів (перший тур) в смт. Рожнятів
Рожнятівського району 4 березня 1990 р.**

69

18 березня 1990 р.
(дата виборів)

ПРОТОКОЛ

дільничної виборчої комісії про результати голосування

у виборах депутатів Рожнятівської районної Ради народних депутатів смт. Рожнятів, Рожнятівський район, Івано-Франківська область Української РСР
(найменування Ради, яка обирається)
(місто, район, область)

по виборчому округу № 3

Виборча дільниця № 2

смт. Рожнятів
(місце знаходження виборчої дільниці — село, селище, місто, район, область)

Рожнятівського району Івано-Франківської області Української РСР

В результаті підрахунку голосів дільнична виборча комісія встановила по виборчій дільниці по виборчому округу:

- Загальна кількість виборців на дільниці (встановлюється за списком виборців) 1158
- Кількість виборців, які одержали виборчі бюлетені і передали закриті конверти (встановлюється шляхом підрахунку відміток у списку виборців про видачу виборчих бюлетенів) 351
- Кількість виборців, які взяли участь в голосуванні (встановлюється шляхом підрахунку бюлетенів, виявлених у виборчих скриньках і закритих конвертах) 351

Прізвище, ім'я, по батькові кандидатів у депутати (в алфавітному порядку)	4. Кількість голосів, поданих за кандидата в депутати	5. Кількість голосів, поданих проти кандидата в депутати
Духович Мирослав Богданович	82	238
Юречко Ярослав Іванович	183	137

Джерело [22, арк. 69]: Спр. 1222. Протоколи дільничних виборчих комісій про результати голосування по виборах 1990 р. 125 арк.

Ветерани Другої світової війни з села Цінева. 1980 р.

Джерело: з приватного архіву Христини Кузьмич

Пластовий табір-музей «Сокіл» в 1990 р.

Джерело: з приватного архіву Христини Кузьмич.

**Цех районного відділення «Сільгосптехніки» в с.м. Рожнятів
Рожнятівського району на 1969 р.**

Джерело: з приватного архіву Христини Кузьмич.

**Вільний час у гуртожитку лісокомбінату «Осмолода» в смт. Брошнів
Рожнятівський району**

Джерело: з приватного архіву Христини Кузьмич.

Вечорниці у смт. Перегінськ Рожнятівського району. 1970 р.

Джерело: з приватного архіву Христини

Кузьмич.